

Bachelor scriptie Sociale Geografie en Planologie.
Rijksuniversiteit Groningen.
Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen.

*De Nederlandse Waddenzeebezoeker en het belang en bewustzijn van het
Unesco Werelderfgoed*
Casestudy: Ameland en Schiermonnikoog

Bram Dikkeschei
S2560933
b.dikkeschei@student.rug.nl
Bachelor Sociale Geografie en Planologie

Begeleiders:
ir. B.M. Boumans
MSc N.A. Busscher

Juni 2017

**rijksuniversiteit
 groningen**

In hoeverre zijn Nederlandse Waddenzeebezoekers zich ervan bewust dat het Waddenzegebied onderdeel van Unesco Werelderfgoed is en hoe denken beheerorganisaties over het belang van bewustzijn bij de Waddenzeebezoekers?

Rijksuniversiteit Groningen
Natuurmonumenten
Waddenzee Werelderfgoed

Illustratie voorblad: Waddenzee Werelderfgoed (2017)

Samenvatting

Een Unesco Werelderfgoedstatus is een bekroning voor de bescherming en waardering van bijzonder cultureel- en natuurhistorisch erfgoed voor de volgende generatie. Sinds 2009 heeft het Waddenzeegebied deze bijzondere Unesco Werelderfgoedstatus. Ondanks dat het Waddenzeegebied een dynamisch gebied is waarbij bewoner, bezoeker, flora en fauna door elkaar heen leven, is er onduidelijkheid over het bewustzijn van dit bijzondere Werelderfgoed. Om deze reden is het relevant om vervolgonderzoek te doen naar de Waddenzeebezoeker en het Unesco Werelderfgoed. Het doel van dit onderzoek is door middel van bestaande literatuur en daarnaast eigen empirisch onderzoek inzicht te verkrijgen in het bewustzijn van de Nederlandse Waddenzeebezoeker over het Unesco Werelderfgoed. Hierbij wordt gekeken naar de waardevolle beleving, bewustzijn en belang van het Waddenzeegebied als Unesco Werelderfgoed. Om hierop antwoord te krijgen, is de volgende centrale onderzoeksvraag geformuleerd: *In hoeverre zijn Nederlandse Waddenzeebezoekers zich ervan bewust dat het Waddenzeegebied onderdeel van Unesco Werelderfgoed is en hoe denken beheerorganisaties over het belang van bewustzijn bij de Waddenzeebezoekers?* Antwoord op deze vraag wordt gevonden door middel van mixed methods bestaande uit literatuuronderzoek, vragenlijsten en interviews. Uit de resultaten blijkt dat een groot deel van de Waddenzeebezoekers kennis heeft van de status, maar deze nog niet de gewenste betekenis heeft gekregen. Daarnaast heeft het aantal bezoeken, ervaringen en kennis invloed op het bewustzijn van het Werelderfgoed. Organisaties zijn hier van bewust en proberen het bewustzijn te vergroten en de kwaliteit te verhogen. Deze organisaties worden echter geconfronteerd met verschillende belangen waarbij het de vraag is of het ten goede komt van het Werelderfgoed.

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
1. Inleiding	6
1.1 Aanleiding	6
1.2 Relevantie en Probleemstelling	6
1.2.1 Relevantie	6
1.2.2 Doel	7
1.2.3 Probleemstelling	7
1.3 Leeswijzer	8
2. Theoretisch kader	9
2.1 Waddenzeetoerisme	9
2.2 Unesco Werelderfgoed	10
2.3 Waddenzee Werelderfgoed	10
2.4 Bewustzijn en Belang	11
2.4.1 Bewustzijn	11
2.4.2 Belang	11
2.5 Conceptueel Model	12
3. Methodologie	13
3.1 Methode	13
3.2 Doelgroep	13
3.3 Dataverzameling	13
3.4 Ethische aspecten	14
3.5 Data-analyse	14
3.5.1 Kwantitatieve analyse	14
3.5.2 Kwalitatieve analyse	15
3.6 Reflectie	15
4. Resultaten	16
4.1 De Waddenzeebezoeker	16
4.2 Het Waddenzeegebied	18
4.3 Unesco Werelderfgoed	19
4.3.1 Bekendheid Unesco	19
4.3.2 Waardering Unesco	20
4.4 Belang Unesco Werelderfgoedstatus	21
4.4.1 Belang	21
4.4.2 Bewustzijn	22
5. Conclusie	23
5.1 Reflectie	24
5.2 Aanbevelingen	24
6. Literatuurlijst	25

Bijlage 1: Vragenlijst	27
Bijlage 2: Interviewguide Natuurmonumenten	30
Bijlage 3: Interviewguide Waddenzee Werelderfgoed	32
Bijlage 4: Transcript Natuurmonumenten	34
Bijlage 5: Transcript Waddenzee Werelderfgoed	38
Bijlage 6: Voorbeelden Waddenzee Werelderfgoed	42
Bijlage 7: Afkomst Respondenten	43

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

De Waddenzee is 's werelds grootste aaneengesloten systeem van zand- en moddervlakten die droogvallen tijdens eb en volstromen bij vloed (Unesco, 2016). Het Waddenzeegebied wordt gevormd door een relatief vlakke Nederlandse-, Duitse- en Deense kuststrook. Het leefgebied is zeer dynamisch en heeft getijdengeulen, zeegrasweiden, zandbanken, wadden, zoutmoerassen, stranden en duinen (Bazelmans et al., 2012). Daarnaast komt er een groot aantal planten- en diersoorten voor waaronder zeezoogdieren als de gewone zeehond, de grijze zeehond en de bruinvis. Het Waddenzeegebied is de broedplaats en het overwinteringsgebied voor jaarlijks tien tot twaalf miljoen vogels. Het Waddenzeegebied is één van de laatst overgebleven grootschalige bij eb droogvallende ecosystemen waar natuurlijke processen blijven functioneren (Bazelmans et al., 2012).

Unesco is een wereldwijde VN-organisatie die zich inzet voor het uitdragen van de waarden horend bij de Verenigde Naties. Unesco wordt gevormd door 197 lidstaten met als doel het ontwikkelen van universele waarden en het verbeteren van de leefomstandigheden van alle bewoners op de wereld (Unesco World Heritage, 2014). Vanaf de oprichting zet Unesco zich in voor het veilig stellen van buitengewone plaatsen voor de huidige en toekomstige generaties. Werelderfgoed heeft volgens Unesco Parijs (2012) een lokaal gebonden betekenis met een wereldwijd belang. Erfgoed is een manier om de wereld te begrijpen en door te geven aan de volgende generatie.

Het Waddenzeegebied behoort sinds juni 2009 tot het Unesco Werelderfgoed en is daarmee in één adem te noemen met het Australische Great Barrier Reef en het Amerikaanse Yellowstone. Een Werelderfgoedstatus wordt toegekend wanneer een monument, gebied of landschap beschikt over een natuurhistorische- en/of cultuurhistorische waarde die uniek is in de wereld (Common Wadden Sea Secretariat, 2014). Unesco (2016) omschrijft Werelderfgoed als een bijzondere, universele waarde dat onvervangbaar is en als eigendom van de wereld moet worden beschouwd. Kabat et al. (2009) zien de Unesco Werelderfgoedstatus als een bescherming voor de ecologische natuurwaarde. Door het ontvangen van een Werelderfgoedstatus wordt naar de buitenwereld de bijzondere waarde geuit.

Dit onderzoek richt zich op de Nederlandse Waddenzeebezoeker met betrekking tot het Unesco Werelderfgoed. Hierbij wordt niet alleen gekeken naar de Waddenzeebezoeker maar ook hoe betrokken organisaties de status en het bewustzijn van Unesco Werelderfgoed ervaren.

1.2 Relevantie en Probleemstelling

1.2.1 Relevantie

Sinds 2014 hebben verschillende instanties de handen ineengeslagen met als doel het uittreden van gastheerschap op de Waddeneilanden (NP Schiermonnikoog, 2014). Delen van het Waddenzeegebied zijn in beheer van Natuurmonumenten waaronder het Nationaal Park Schiermonnikoog. Natuurmonumenten geeft aan dat zij; *“Mensen van jong en oud in het hart proberen te raken door een fascinatie voor de natuur en zich daarbij willen inzetten”* (Natuurmonumenten, 2017). De fascinatie om mensen te raken geldt niet alleen voor bestaande maar daarnaast ook bij het helpen creëren van nieuwe natuur (Ibid).

Het Nederlands Waddenzeegebied wordt jaarlijks door ruim 1,1 miljoen Nederlandse toeristen bezocht en is daarmee een zeer populaire toeristische trekpleister (CBS, 2015). Ondanks de in 2009 benoemde Werelderfgoedstatus met als doel het waarborgen van een uniek dynamisch ecosysteem waar natuurlijke processen functioneren en behouden moeten worden (Common Wadden Sea Secretariat, 2014), heerst er in Nederland onduidelijkheid over het Unesco Werelderfgoed (Bazelmans, 2012). Bazelmans (2012) geeft aan dat een nonchalante houding invloed heeft op de waardering en het bewustzijn van erfgoed.

De Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed voerde tussen 2012 en 2016 een nota uit gericht op het Unesco Werelderfgoed (RCE, 2016). Hieruit bleek dat het Unesco Werelderfgoed de afgelopen jaren bekender was geworden en dat de Nederlander het als belangrijk waardeerde. Daarnaast kwam naar voren dat maar liefst 84% van de ondervraagden bekend was met Unesco Werelderfgoed waarbij het Waddenzeegebied bovenaan stond.

1.2.2 Doel

Het doel van dit onderzoek is door middel van bestaande literatuur en daarnaast eigen empirisch onderzoek inzicht te verkrijgen in het bewustzijn van de Nederlandse Waddenzeebezoeker over het Unesco Werelderfgoed. Hierbij wordt gekeken naar de waardevolle beleving, bewustzijn en belang van het Waddenzeegebied als Unesco Werelderfgoed.

1.2.3 Probleemstelling

Dit onderzoek richt zich op het bewustzijn van de Nederlandse Waddenzeebezoeker over het Unesco Werelderfgoed. Hierbij wordt zowel namens de Nederlandse Waddenzeebezoeker als vanuit de betrokken organisaties gekeken. Bij dit onderzoek hoort de volgende centrale onderzoeksvraag:

In hoeverre zijn Nederlandse Waddenzeebezoekers zich ervan bewust dat het Waddenzeegebied onderdeel van Unesco Werelderfgoed is en hoe denken beheerorganisaties over het belang van bewustzijn bij de Waddenzeebezoeker?

Daarnaast wordt door middel van meerdere deelvragen antwoord gegeven op de centrale onderzoeksvraag. Deze deelvragen hebben betrekking op de Waddenzeebezoeker, het beeld over het Waddenzeegebied, het bewustzijn van de Unesco Werelderfgoedstatus en het belang van het hebben van de bijzondere status.

De deelvragen die de uiteindelijke centrale onderzoeksvraag beantwoorden zijn:

- *Wie is de Waddenzeebezoeker?*
- *Hoe ziet de Waddenzeebezoeker het Waddenzeegebied?*
- *In hoeverre is de Waddenzeebezoeker bewust van het Unesco Werelderfgoed?*
- *Hoe zien beheerorganisaties het belang en bewustzijn van Unesco Werelderfgoed?*

1.3 Leeswijzer

In hoofdstuk (1) is zowel de aanleiding als de probleemstelling behandeld. In hoofdstuk (2) wordt beknopt weergegeven wat er op dit moment bekend is over de Waddenzeebezoeker, het beeld over het Waddenzegebied, het Unesco Werelderfgoed en het bewustzijn en belang daarvan. Verder wordt in hoofdstuk (2) het conceptueel model toegelicht. In hoofdstuk (3) wordt de methodologie van dit onderzoek besproken, zowel de onderzoeks- als analysemethodes komen hier aan bod. In hoofdstuk (4) worden de belangrijkste resultaten en bevindingen besproken van zowel het kwantitatieve- als kwalitatieve deel. Hoofdstuk (5) omvat de conclusie die antwoord geeft op de centrale onderzoeksvraag en de daarbij horende deelvragen. Tot slot volgt er nog een reflectie en aanbevelingen voor toekomstig onderzoek.

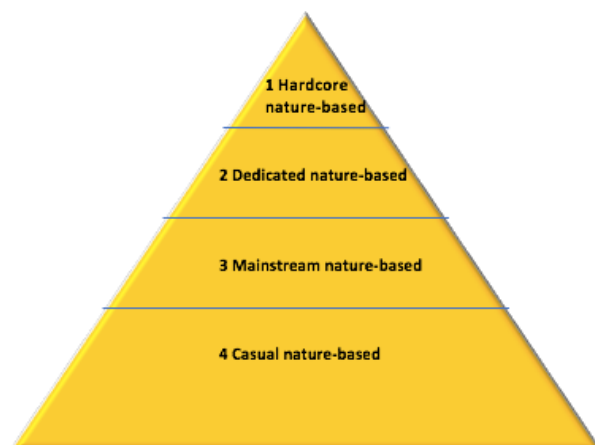
2. Theoretisch kader

2.1 Waddenzeetoerisme

Toerisme kan worden gezien als de activiteiten van personen die reizen naar en verblijven op een plek buiten hun gebruikelijke omgeving voor niet langer dan een jaar voor recreatie, zaken of andere doeleinden (Gregory et al., 2009). De toerist probeert voor een bepaalde periode te ontsnappen aan de routine van het dagelijkse leven, hoewel toerisme ook steeds meer onderdeel van het dagelijkse leven is geworden (Williams, 2009).

Het CBS (2015) vermeldt dat het toerisme naar de Waddeneilanden voornamelijk bestaat uit Nederlandse toeristen die enkele dagen verblijven. Jaarlijks komt 80% van alle Waddenzeebezoekers uit Nederland waarvan 55% uit de noordelijkste drie provincies (CBS, 2016). Ondanks dat de gemiddelde Waddenzeebezoeker drie dagen verblijft, bestaat het merendeel van het Waddenzeetoerisme uit dagjesmensen (CBS, 2016). Lee (2015) geeft aan dat de duur van het verblijf afhankelijk is van de woonplaats. Hierbij kijkt Lee (2015) naar de woonplaats van de bezoeker en de afgelegde afstand. Een persoon die een dag op een bepaalde locatie verblijft, blijft gemiddeld twee keer langer dan de totale reistijd. Personen die langer reizen, zijn eerder geneigd om gebruik te maken van een overnachting. Hierdoor kan de ruimtelijke verspreiding van Nederlandse Waddenzeebezoekers deels worden verklaard. Bewoners van de zuidelijke en westelijke delen van Nederland zijn meer gericht op de Zeeuwse- en Hollandse Noordzeekust (CBS, 2016).

Naast de zeer populaire eendaags bezoeken richting het Waddenzeegebied maakt een groot deel van de bezoekers gebruik van de natuurrijke omgeving (Prowad, 2013). Lindberg (1991) maakt onderscheid tussen vier soorten van *nature-based* toerisme; (1) *Hardcore nature-based* wordt door een selecte groep wetenschappers of instandhoudingstours uitgeoefend, (2) *Dedicated nature-based* waarbij toeristen naast het begrijpen van de lokale bevolking, op zoek zijn naar het verleden, (3) *Mainstream nature-based* waarbij bezoekers iconische natuurbestemmingen bezoeken en tenslotte (4) *Casual nature-based* waarbij van de natuur gebruik wordt gemaakt. Figuur 1 geeft aan dat de grote van iedere vorm van *nature-based tourism* varieert. Strasdas (2006) bouwt voort op het model van Lindberg (1991) waarbij twee extra segmenten zijn toegevoegd. Volgens Strasdas (2006) kan *nature-based tourism* ook gezien worden volgens culturele interesses of sportieve interesses. Hierbij kijkt Strasdas (2006) naar de intensiteit van *nature-based tourism*. Tenslotte ziet Van Maanen (2011) *nature-based tourism* en erfgoedtoerisme als twee vormen van toerisme die met elkaar in relatie staan. Van Maanen (2011) geeft aan dat bezoekers niet alleen erfgoed willen bezoeken omdat ze erfgoedtoeristen zijn, maar ook los van het erfgoed de natuur of locatie willen bewonderen.

Figuur 1: *Nature-based Tourism*, bron: Model Lindberg (1991).

2.2 Unesco Werelderfgoed

Het overkoepelende doel van het UNESCO-1972 Verdrag met betrekking tot de bescherming van het cultureel- en natuurhistorisch erfgoed is de bescherming en het behoud voor de volgende generaties (Unesco World Heritage Center, 2012).

Om in aanmerking te komen voor de Unesco Werelderfgoed status moet een monument, gebied of landschap voldoen aan minimaal één van de tien Unesco geformuleerde criteria. Hierbij wordt er onderscheid gemaakt tussen cultuur, natuur of een combinatie van beiden (Unesco World Heritage Center, 2014). Frey en Steiner (2011) vinden echter dat er lokaal draagvlak aanwezig moet zijn voor een nominatie. Volgens Frey en Steiner (2011) is lokaal draagvlak belangrijker dan de inhoudelijke voorwaarden. Van der Aa (2004) versterkt hun mening door in te gaan op het lokale draagvlak. Als de lokale oppositie van mening is dat er onvoldoende draagkracht is, moet een nominatie tegengehouden kunnen worden.

Uit onderzoek van de Japanse onderzoeker Jimura (2011) zou het ontvangen van een Werelderfgoedstatus invloed hebben op het toerisme. Uit zijn onderzoek naar het Ogimachi-gebied in Japan bleek dat het aantal toeristen was verdrievoudigd. Echter bleek wel dat het toegenomen aantal toeristen voornamelijk het dorp bezocht dankzij het erfgoedlabel en niet omdat men echt geïnteresseerd was in Werelderfgoed. Het model van Petr (2009) sluit aan op de hierboven benoemde situatie. Petr (2009) maakt onderscheid tussen site-seeing en site-visiting. Bij site-seeing gaat het voornamelijk om het bekijken van erfgoed terwijl bij site-visiting het consumeren van erfgoed centraal staat.

Zoals hierboven door Jimura (2011) is beschreven, kan het ontvangen van een Werelderfgoedstatus invloed hebben op het toerisme. Naast de toename van meer toeristen kan een plaatsing op de Werelderfgoedlijst leiden tot meer naamsbekendheid en commercialisering (Jimura, 2011). Door meer naamsbekendheid kan de kwaliteit van de bezoekers afnemen waardoor zien belangrijker wordt dan ervaren (Petr, 2009). Smith (2002) zag als voornaamste gevolg van meer toerisme de afbraak en fysieke beschadiging van het erfgoed. Smith (2002) vond dat meer toerisme zou leiden tot een afname van de kwaliteit van toerisme en dat zou gevolgen hebben voor de fysieke omgeving. Bertacchini (2012) ziet het landelijke politieke beleid en de commercialisering van erfgoed als versterkende factoren voor de stijgende toeristische groei. Ondanks een wereldwijde stijging aan inkomsten en het toenemende bezoekersaantal vraagt Bertacchini (2012) zich af of dat wel de bedoeling van de Werelderfgoedstatus is.

Ondanks dat Unesco Werelderfgoed het doel heeft om zich wereldwijd te representeren voor de bescherming en het beheer van erfgoed, suggereert Labadi (2013) dat Unesco Werelderfgoed wordt gedomineerd op nationaal niveau door de ontwikkelde landen waarbij politisering van groot belang is. Ashworth en van der Aa (2006) sluiten zich hierbij aan door aan te geven dat de belangen op nationaal niveau invloedrijker voor erfgoed zijn dan op internationaal niveau. Wade (2011) geeft aan dat de oorzaak een verschuiving naar meer multi-polariteit is wat in tegenstrijd is met andere Verenigde Naties platvormen en internationale organisaties.

2.3 Waddenzee Werelderfgoed

Wortelboer en Bischof (2012) beschrijven de benoeming van het Waddenzeegebied als Unesco Werelderfgoed als een bescherming tegen de stijgende waterspiegel, grote biodiversiteit en zijn wereldwijde status. Hierbij zien Wortelboer en Bischof (2012) het Waddenzeegebied als het laatst natuurlijk overgebleven intergetijdengebied waar ecosystemen en processen grotendeels ongestoord kunnen functioneren.

2.4 Bewustzijn en Belang

2.4.1 Bewustzijn

De Engelse filosoof George Berkeley zag het bewustzijn van de mens als het waarnemen en het zien om vervolgens te plaatsen van het waargenomen beeld (Hight, 2013). Volgens Zahavi (2011) is bewustzijn niks anders dan het vermogen van de mens om te kunnen ervaren en het gelijktijdig waar te nemen. Beelden worden omgezet tot belevingen waardoor ervaringen worden gevormd. Feinberg (2016) noemt in zijn boek *The Ancient Origins of Consciousness: How the Brain Created Experience* bewustzijn als het realiseren van de buitenwereld. Hiermee bedoelt Feinberg (2016) het weten wat er om je heen gebeurt, het zien wat er speelt en het onthouden van wat er is met het uiteindelijke doel erover te vertellen.

Uit onderzoek van World Animal Protection (WAP, 2014) in samenwerking met de Universiteit van Oxford bleek dat het bewustzijn invloed had op het keuzegedrag van de toerist. Hierbij werd onderzoek gedaan hoe toeristen gebruik maakten van dieren als toeristische attractie. 80% van de toeristen waardeerden na afloop van een toeristische attractie de activiteit als positief. Nadat de toeristen werden geïnformeerd over het dierenleed rondom de attractie, bleek dat het positieve gevoel bij de meerderheid was gedaald hoewel het geen reden was om niet meer te gaan. Het overige deel had afgezien van de attractie als men niet onwetend was.

2.4.2 Belang

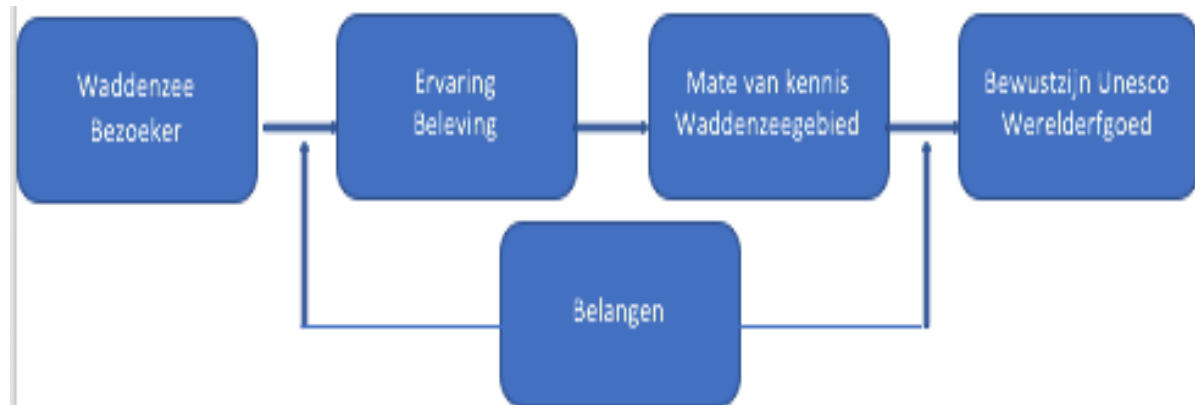
Werelderfgoed is bedoeld als erkenning voor de bijzondere unieke uitstaande universele waarde maar leidt in veel gevallen tot meer toerisme door de functie als marketinginstrument (Buckley, 2014). Toerisme naar het op natuur gebaseerde Werelderfgoed is zeer complex door de grote omvang en vele belangen (Newsome et al., 2013). Door de vele invalshoeken en kansen kan de mens de natuurrijke en esthetische waarde van het Werelderfgoed verminderen (Buckley, 2014).

McGuinness (2017) concludeert in haar onderzoek over natuurrijk Werelderfgoed in Australië dat een bezoek aan een natuurgebied gebaseerd is op een verzameling van ervaringen. In tegenstelling tot een gebouw waarbij vooral sprake is van zien (Petr, 2009), wordt de waardering van een natuurgebied bepaald door het beleven. Meerdere beelden, belevingen en ervaringen bepalen de uiteindelijke waardering (McGuinness, 2017). Ondanks dat toeristen zorgen voor extra inkomsten en werkgelegenheid, is een goede infrastructuur niet van essentieel belang. Smith et al. (2014) zien de aanwezigheid van een bezoekerscentra als aanvulling op de waardering. De toerist moet echter zelf het gebied beleven en ervaren. Tenslotte geven Smith et al. (2014) aan dat veel ingrepen om de bezoeker tegemoet te komen, afwijkt van de oorspronkelijke werkelijkheid.

Nevenactiviteiten die de commercialisering bevorderen, beperken de kwaliteit van zowel het bewustzijn als het belang (Lennon en Foley, 2000). Lennon en Foley (2000) voorspelden twee decennia geleden dat toenemende belangen waaronder commercialisering een negatieve invloed zou hebben op het bewustzijn. Een kenmerkend voorbeeld is de vestiging van verschillende westerse multinationals als McDonald's op de route naar het Unesco Werelderfgoed Auschwitz.

2.5 Conceptueel Model

Op basis van de hiervoor beschreven theorie is vervolgens het conceptueel model tot stand gekomen. Bij dit conceptueel model wordt gekeken in hoeverre de Waddenzeebezoeker bewust is van het Unesco Werelderfgoed. Het bewustzijn van de Waddenzeebezoeker ontstaat doordat een bepaalde ervaring of beleving bepaalde kennis met zich meebrengt. Deze kennis wordt door belangen van anderen versterkt. Echter kan het ook zo zijn dat door gebrek aan ervaring, beleving en/of mate van kennis, het bewustzijn van Unesco Werelderfgoed uitblijft. In figuur 2 is het conceptueel model zichtbaar.

Figuur 2: Conceptueel model.

3. Methodologie

3.1 Methode

Bij dit Bachelor project is er gebruik gemaakt van mixed methods waarbij zowel gekeken wordt volgens de kwantitatieve- als kwalitatieve onderzoeksmethode (Tashakkori, 2009). Mixed methods wordt gezien als de samenwerking van een kwantitatief onderzoek en een kwalitatief onderzoek als één uiteindelijk samenvallend geheel (Hesse-Biber, 2015). Door mixed methods voer je als onderzoeker zowel een statistische als thematische analyse uit. Het voordeel van mixed methods is dat je als onderzoeker de vele input uit vragenlijsten kunt verwerken in een diepte-interview. De betrouwbaarheid en validiteit van het onderzoek wordt daarbij bevorderd (Tashakkori, 2009).

Voor het kwantitatieve onderzoek is er gebruik gemaakt van een gestructureerde vragenlijst waarbij de onderdelen; Waddenzeebezoeker en Unesco Werelderfgoed zijn gevraagd. Het voordeel van een vragenlijst is dat je als onderzoeker op een eenvoudige-, snelle manier en rekening houdend met uitzonderingen de waardering van een grote groep respondenten krijgt (McLafferty, 2010). De vragenlijst bestaat uit meerdere gesloten vragen die geanalyseerd worden door middel van SPSS. De open vragen worden geanalyseerd door gebruik te maken van verschillende classificaties die afhankelijk zijn van de vraag.

Voor het kwalitatieve onderzoek is er gebruik gemaakt van een semigestructureerd interview. Clifford et al. (2010) zien als grootste voordeel van interviews dat de onderzoeker dieper in kan gaan op het onderwerp. Bij dit onderzoek zijn meerdere uitkomsten uit de vragenlijsten in de interviewguides verwerkt.

3.2 Doelgroep

De doelgroep van het kwantitatieve onderzoek zijn Nederlandse Waddenzeebezoekers op weg naar Ameland of Schiermonnikoog. Hierbij is het belangrijk dat de respondent niet woonachtig is op één van de eilanden. Door middel van de vragen: "Wat zijn de vier cijfers van uw postcode", "Wat is uw reismotief" en "Hoeveel dagen duurt uw verblijf" wordt er gekeken of het daadwerkelijk bezoekers zijn en geen bewoners van het eiland.

De doelgroep van het kwalitatieve onderzoek zijn de beheerders en aanjagers van het Waddenzeegebied als Unesco Werelderfgoed. Hierbij is gekozen voor Natuurmonumenten Noord-Nederland die het grootste deel van Schiermonnikoog onder haar beheer heeft. Daarnaast is er een interview afgenomen met Waddenzee Werelderfgoed. Deze organisatie zet zich in voor het uittreden van het Werelderfgoed en daarmee aanjagen van personen/belangen.

3.3 Dataverzameling

De methode voor de dataverzameling bestond zowel uit het afnemen van vragenlijsten als het afnemen van meerdere diepte-interviews. Het afnemen van de vragenlijsten gebeurde tijdens de overtocht naar Ameland of Schiermonnikoog. Door middel van telefonisch contact is er toestemming gevraagd aan Wagenborg Passagiersdiensten. Het afnemen van de vragenlijsten vond plaats in de lounge van de boten "Rottem" en "Oerd". Bij afvaart werden de vragenlijsten uitgedeeld en een kwartier voor aankomst werden de vragenlijsten opgehaald. Er is bewust gekozen voor deze manier van werken om de bezoeker alle vrijheid te geven en niet opdringerig over te komen. In totaal hebben er vier overtochten plaatsgevonden wat uiteindelijk resulteerde in 149 vragenlijsten waarvan 140 daadwerkelijk bruikbaar. De in totaal 9 onbruikbare vragenlijsten zijn tot stand gekomen omdat de

respondent woonachtig was op het eiland, in België of in Duitsland, vroegtijdig stopte met het invullen van de vragenlijst of de vragenlijst niet serieus invulde. In figuur 3 ziet u op welke momenten de vragenlijsten zijn afgenomen inclusief respons.

Datum	Overtocht	Tijdstip overtocht	Respons Bruikbaar	
Woensdag 5 april 2017	Lauwersoog-Schiermonnikoog	09:30	33	32
Donderdag 6 april 2017	Lauwersoog-Schiermonnikoog	09:30	42	38
Woensdag 12 april 2017	Holwerd-Ameland	09:30	37	37
Donderdag 13 april 2017	Holwerd-Ameland	09:30	37	33

Figuur 3: Afneemdagen en respons.

Tijdens het afnemen van de vragenlijsten richting Schiermonnikoog sprak een medewerker van Natuurmonumenten mij aan. Deze persoon was zeer geïnteresseerd in de uitkomsten van het onderzoek en was daarnaast een geschikte respondent voor een diepte-interview. Enkele weken later heeft op 2 mei 2017 een diepte-interview plaatsgevonden met Natuurmonumenten. Zowel de interviewgide als het transcript zijn te vinden in de bijlagen 2 en 4.

Uit zowel de vragenlijsten als het interview bleek dat er veel onduidelijkheid was over het Unesco Werelderfgoed. Om uiteindelijk meer duidelijkheid te krijgen over het Waddenzeegebied als Unesco Werelderfgoed heeft op 16 mei een diepte-interview plaatsgevonden met Waddenzeegebied Werelderfgoed. Zowel de interviewgide als het transcript zijn te vinden in de bijlagen 3 en 5.

3.4 Ethische aspecten

Bij een onderzoek waarbij een samenwerking ontstaat tussen onderzoeker en respondent, is het van groot belang dat de privacy gewaarborgd wordt (Saunders et al., 2011). Aan het begin van de vragenlijst is aan de respondent meegedeeld dat de uitkomsten alleen voor dit onderzoek worden gebruikt. Om toch informatie te ontvangen over wie de respondenten zijn, is er gekozen voor postcode, geslacht en leeftijd. Daarnaast zijn de vragenlijsten uitgedeeld en is de onderzoeker doorgelopen om de respondent alle vrijheid te geven voor het beantwoorden van de vragen. Hierdoor doen alle respondenten op vrijwillige basis mee en heeft de respondent de mogelijkheid gehad om de vragenlijst aan zich voorbij te laten gaan.

3.5 Data-analyse

3.5.1 Kwantitatieve analyse

De kwantitatieve analyse bestaat uit het analyseren en testen van de uitkomsten uit de vragenlijsten (bijlage 1). De vragenlijst bestaat uit open en gesloten vragen waarbij de Likert Scale wordt toegepast. Doordat open vragen minder duidelijk te interpreteren zijn dan gesloten vragen, is er gebruik gemaakt van verschillende classificaties. Het model van Lindberg (1991) en Strasdas (2006) over het actief gebruik maken van *nature-based tourism* is gebruikt bij de vraag "Hoe ziet de Waddenzeebezoeker het Waddenzeegebied?". Daarnaast is bij de vraag "Kunt u een ander voorbeeld noemen van Unesco Werelderfgoed?" de Unesco Werelderfgoedlijst toegepast (World Heritage Convention, 2017).

Het merendeel van de uitkomsten is geanalyseerd met behulp van SPSS. Hiervoor is gekozen voor beschrijvende statistiek wat door middel van Excel resulteerde in meerdere figuren. Daarnaast is er een binaire logistische regressie uitgevoerd met Bewustzijn Waddenzeegebied als afhankelijke variabele. Hierbij is van een significantieniveau van 5% uitgegaan.

Binaire logistische regressie:

Bewustzijn Waddenzeegebied Unesco(Nominaal)= Geslacht(Nominaal), Leeftijd(Ratio), Opleidingsniveau(Ordinaal), Aantal Bezoeken(Ordinaal) en Motief(Nominaal).

3.5.2 Kwalitatieve analyse

De kwalitatieve analyse bestaat uit het beluisteren en transcriberen van de interviews (bijlagen 4 en 5). Deze interviews zijn gebaseerd op de interviewguides (bijlagen 2 en 3). De codes voor het transcriberen zijn bepaald op basis van de beschikbare literatuur en de uitkomsten uit de vragenlijsten. Nadat de interviews waren getranscribeerd, is er gekeken naar de verschillende invalshoeken en perspectieven.

3.6 Reflectie

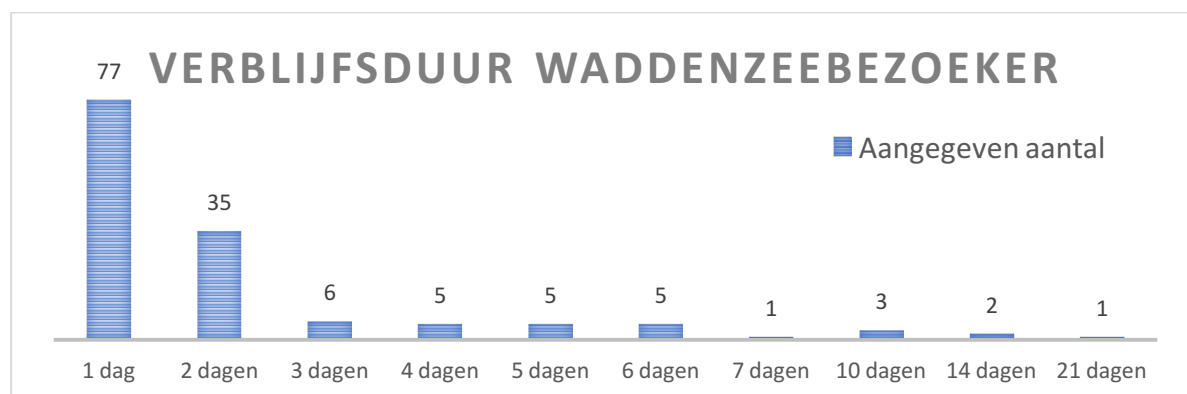
Terugkijkend op de dataverzameling en data-analyse had ik de respondenten moeten vragen naar woonprovincie en niet naar postcode. Doordat er naar postcode is gevraagd, heeft het veel extra tijd gekost bij de verwerking van de GIS-kaart. Daarnaast kreeg ik op de dag dat ik de vragenlijsten wilde afnemen, van Rederij Doeksen het bericht dat ze geen toestemming wilden geven voor het afnemen. Hierdoor is mijn casestudy verplaatst van Vlieland en Terschelling naar Ameland en Schiermonnikoog.

4. Resultaten

4.1 De Waddenzeebezoeker

In totaal hebben 140 personen aan dit onderzoek meegewerkt waarvan 75 vrouwen (53,6%) en 65 mannen (46,4%). Een verklaring voor deze uitkomst is dat het onderzoek gedaan is op basis van meerdere momentopnames. De gemiddelde leeftijd van de Waddenzeebezoekers bedraagt ruim 51 jaar, variërend van 17 tot 80 jaar. Deze uitkomst ligt boven het jaarlijks gemiddelde van 41 jaar volgens het CBS (2015). De reden voor deze afwijking is dat het CBS (2015) gebruik maakt van een langere periode ten opzichte van meerdere momentopnames in dit onderzoek. Daarnaast ligt de focus van dit onderzoek op doordeweekse dagen. Hierdoor is het voor jonge gezinnen lastiger om onderdeel uit te maken van het onderzoek in verband met werk en kinderen. Tenslotte geeft het Centraal Bureau voor de Statistiek zelf ook aan dat de leeftijd in het weekend en in de zomer lager ligt dan op doordeweekse dagen of in het voorjaar (Ibid).

Het gemiddelde verblijf van een Waddenzeebezoek bedraagt twee volle dagen wat veroorzaakt wordt door enkele uitschieters van meer dan tien dagen (figuur 4). 55% procent van de respondenten verblijft één dag (77 keer) en cumulatief verblijft 80% korter dan drie dagen (112 keer).

Figuur 4: Verblijfsduur Waddenzeebezoeker. N=140, gemiddelde= 2,33 dagen.

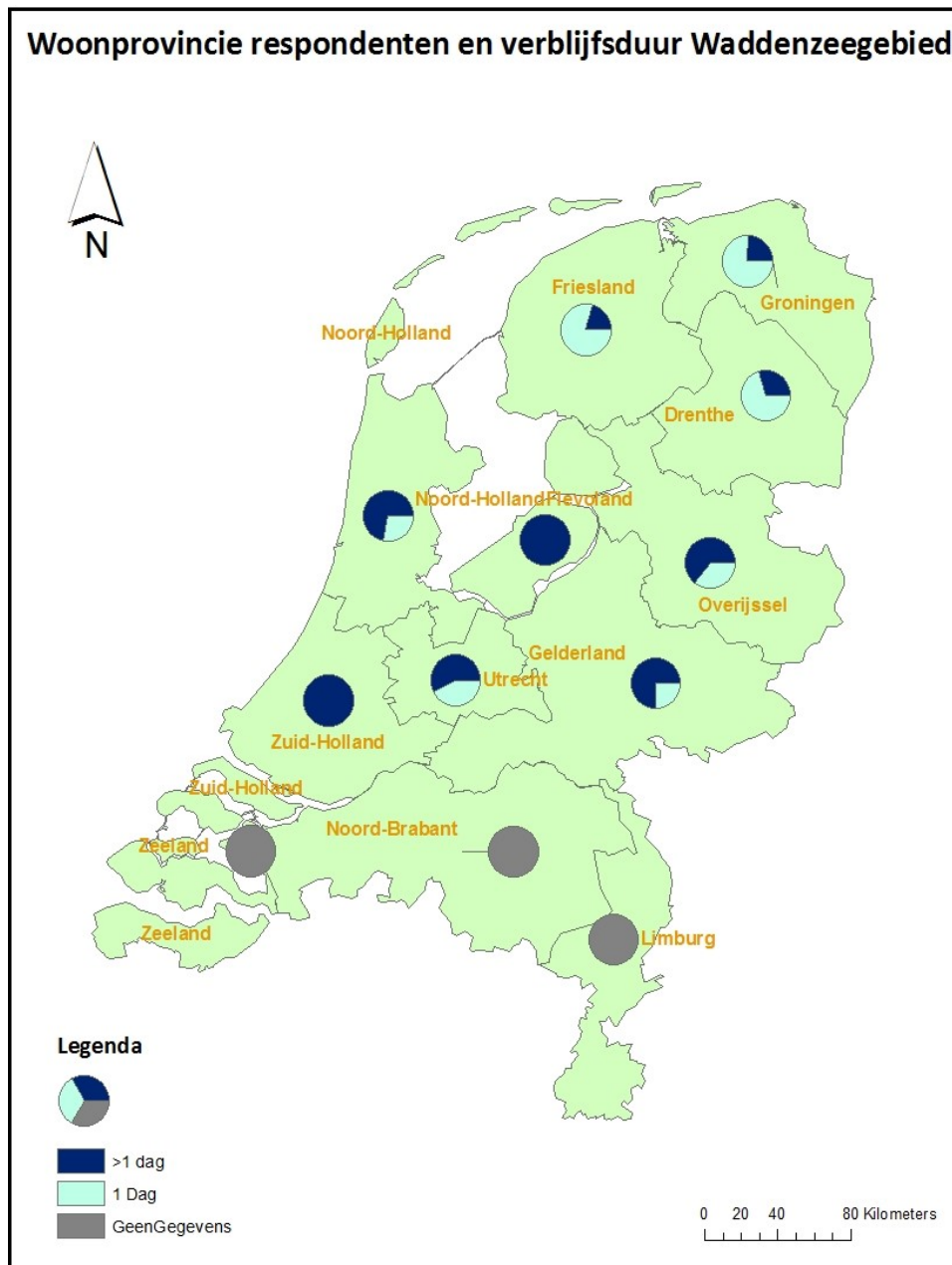
De Waddeneilanden Ameland en Schiermonnikoog zijn het aantrekkelijkst onder inwoners uit de noordelijkste drie provincies (figuur 5). Ameland is aantrekkelijker onder inwoners uit Friesland terwijl Schiermonnikoog meer wordt bezocht door inwoners uit de provincie Groningen (bijlage 7). In totaal blijkt 66,4% woonachtig te zijn in Friesland, Groningen of Drenthe.

Provincie	Aantal respondenten	Percentages
Friesland	38	27,1%
Groningen	37	26,4%
Drenthe	18	12,9%
Gelderland	16	11,4%
Overijssel	14	10,0%
Utrecht	7	5,0%
Noord-Holland	7	5,0%
Flevoland	2	1,4%
Zuid-Holland	1	0,7%

Figuur 5: Woonprovincie Respondenten.

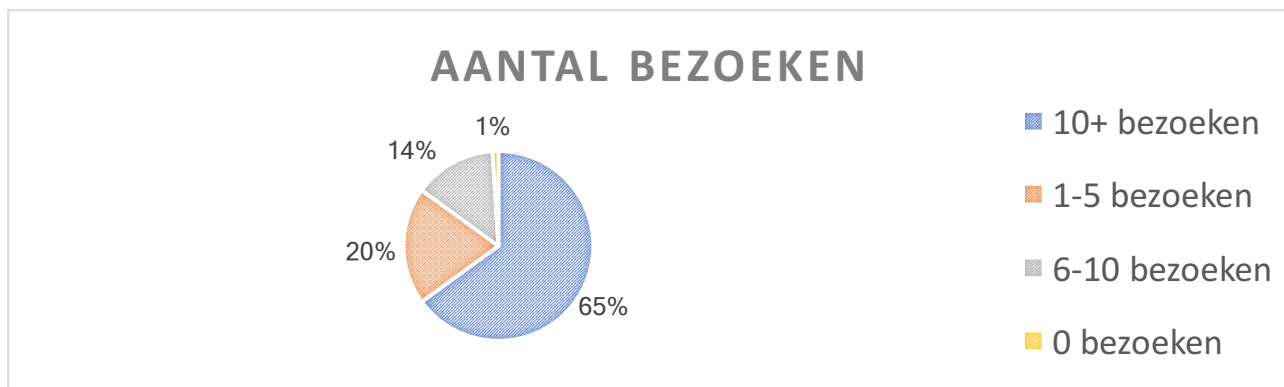

Op basis van Verblijfsduur Waddenzeebezoeker (figuur 4) en Woonprovincie Respondent (figuur 5) is het model van Lee (2015) getest. Uit de uitkomsten (figuur 6) blijkt dat de woonprovincie van respondenten en de verblijfsduur van de Waddenzeebezoeker invloed op elkaar uitoefenen. Bezoekers die op een grote afstand van het Waddenzeegebied wonen, zijn eerder geneigd om gebruik te maken van een overnachting dan bezoekers uit de noordelijkste drie provincies. Bewoners uit Friesland, Groningen en Drenthe bezoeken het Waddenzeegebied merendeels als dagjesmensen.

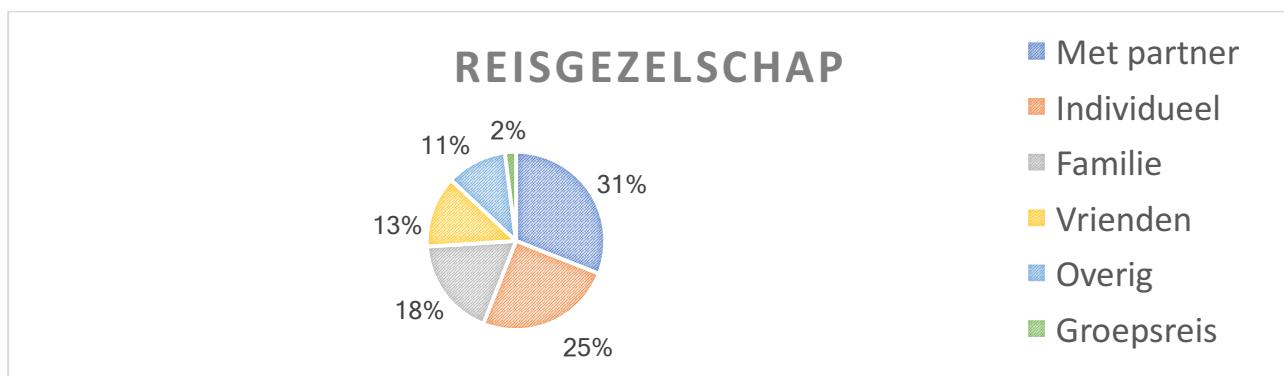
Figuur 6: Model Lee (2015) op basis van woonprovincie respondent en verblijfsduur Waddenzeebezoeker.

Respondenten uit het onderzoek geven aan dat een bezoek aan het Waddenzeegebied niet nieuw voor ze is. Uit de 140 vragenlijsten blijkt dat maar twee respondenten het Waddenzeegebied voor de eerste keer bezoeken. 65% blijkt meer dan tien keer het Waddenzeegebied te hebben bezocht, waarvan enkele respondenten het Waddenzeegebied op wekelijkse basis bezoeken (figuur 7).

Figuur 7: Aantal bezoeken Waddeneilanden.

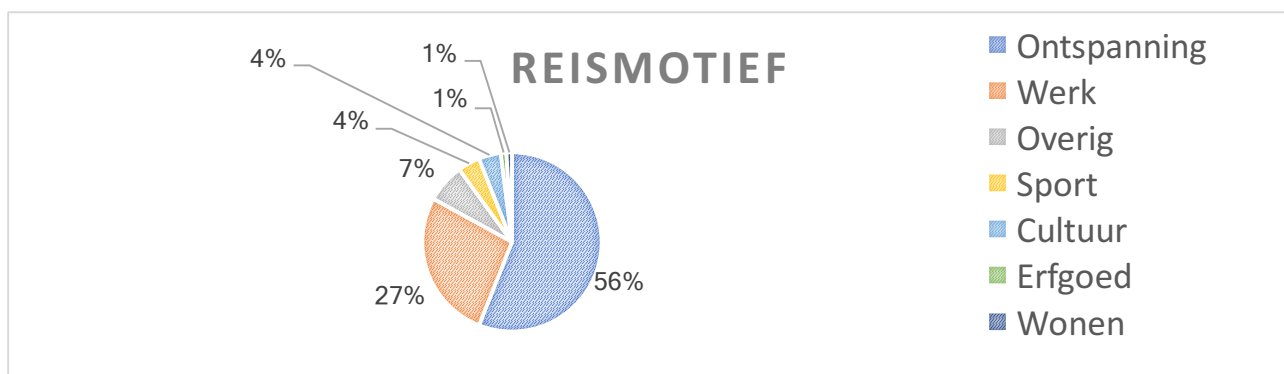
Het voornaamste reisgezelschap naar het Waddenzeegebied is met partner gevolgd door individueel. In figuur 8 zijn alle reisgezelschappen vermeld waarbij blijkt dat het merendeel kiest voor een kleinschalig reisgezelschap. De overige categorie wordt ingevuld door collega's.

Figuur 8: Reisgezelschap.

4.2 Het Waddenzeegebied

De Nederlandse Waddenzeebezoeker ziet het Waddenzeegebied als een omgeving voor ontspanning. 55,7% van de respondenten geven aan dat hun reismotief ontspanning is en 27,1% bezoekt de Waddeneilanden voor werk gerelateerde activiteiten. Het is zeer opvallend dat erfgoed en cultuur maar zelden worden genoemd (figuur 9). De categorie overig bezoekt het Waddenzeegebied voor een familieweekend of voor klussen aan de vakantiewoning.

Figuur 9: Reismotief.

Iedere vijf jaar doet het Toerdata Project onderzoek naar de activiteiten van bezoekers in Noord-Nederland. Uit hun gegevens blijkt dat wandelen, fietsen en strandbezoek de populairste activiteiten zijn (Huig en De Haas, 2010). Dit onderzoek week weinig af van de hiervoor beschreven uitkomsten. Wandelen werd het vaakst genoemd (59 keer), gevolgd door fietsen (43 keer), werken (25 keer) en strandbezoek (19 keer). Uit de overige uitkomsten bleek dat culinaire activiteiten en gewoon even niks doen ook populair zijn op de Waddeneilanden.

Zoals hierboven is beschreven, heeft de Waddenzeebezoeker sportieve interesses waarbij bewegen van toepassing is (Strasdas, 2006). De Nederlandse Waddenzeebezoeker ervaart en waardeert het Waddenzeegebied volgens *Casual nature-based tourism* (Lindberg, 1991). Het Waddenzeegebied is een gebied waarbij bezoekers gebruik maken van de natuur en in die natuur hun activiteiten ondernemen. Zoals Lindberg (1991) beschreef, vinden er voornamelijk oppervlakkige activiteiten door de doorsnee bezoeker plaats die een link heeft met de natuur.

Het Waddenzeegebied wordt eerder gezien als rustgevend dan als avontuurlijk. De Waddenzeebezoeker ervaart het Waddenzeegebied als een natuurlijke omgeving waarbij rust het meest voorkomende woord is. Daarnaast zien Waddenzeebezoekers het Waddenzeegebied als alleen de eilanden en niet als geheel met de Friese en Groningse kuststrook. Echter is het wel opvallend dat maar één respondent het Waddenzeegebied een beschermd gebied heeft genoemd en bij geen enkele respondent kwam Unesco Werelderfgoed naar voren. In figuur 10 zijn de meest genoemde woorden vermeld die bij de Waddenzeebezoeker opkwamen toen ze aan het Waddenzeegebied dachten.

Plaats	Woord	Aantal keer genoemd
1	Rust	61
2	Natuur	46
3	Zee	31
4	Strand	28
5	Ruimte	24
6	Eiland	20
7	Boot	12
8	Zeehond	9
9	Familie	7
10	Werk	7

Figuur 10: Woorden Waddenzeegebied.

4.3 Unesco Werelderfgoed

4.3.1 Bekendheid Unesco

Unesco Werelderfgoed is een bekend begrip bij de Nederlandse Waddenzeebezoekers. 80% van de respondenten gaven aan er ooit van gehoord te hebben of daadwerkelijk wisten wat het inhield. Het Waddenzeegebied als Unesco Werelderfgoed is echter onbekender bij de Nederlandse bevolking (RCE, 2016). Ondanks dat de bezoeker tijd, geld en moeite heeft gestoken om op de boot te komen, wist 57% van de respondenten dat ze zich bevonden in een Werelderfgoed gebied. De overige 43% waren in sommige gevallen verbaasd dat het behoort tot Unesco Werelderfgoed. Figuur 11 geeft het bewustzijn over het Waddenzeegebied als Unesco Werelderfgoed weer.

BEWUSTZIEN WADDENZEE ALS UNESCO WERELDERFGOED

Figuur 11: Wel/Niet Bewustzijn Waddenzeegebied.

Om erachter te komen welke variabele(n) invloed heeft/hebben op het bewustzijn van het Waddenzeegebied als Unesco Werelderfgoed, is er een binaire logistische regressie uitgevoerd. Bij de binaire logistische regressie is Bewustzijn Waddenzeegebied als afhankelijke variabele gekozen met als dummy ja of nee. De onafhankelijke variabelen die gebruikt zijn in het model waren; Geslacht, Opleidingsniveau, Aantal bezoeken Waddenzeegebied, Verblijfsduur en Motief. Bij het uitvoeren van de binaire logistische regressie kwam een -2 log likelihood van 159,303 naar voren met een Chi2 van 31,911 en een significantieniveau van 0,000.

De regressie met Waddenzeegebied als Unesco Werelderfgoed gaf één significant resultaat (tabel 1). Aantal bezoeken Waddenzeegebied had een significantieniveau van 0,000 en er was sprake van een negatief verband (B van -1.295 en een Exp(B) van 0,274). Het negatieve verband houdt in dat mensen die vaker het Waddenzeegebied hebben bezocht, 0,274 keer meer weten dat het een Unesco Werelderfgoedstatus heeft. Uit deze uitkomst kun je concluderen dat het aantal bezoeken naar het Waddenzeegebied significant van invloed is op het bewustzijn.

Afhankelijke variabele	Model Significantie	Nagelkerke R Square	Onafhankelijke variabelen	B	Sign	Exp(B)
Bewustzijn Waddenzeegebied	0,000	0,274	Geslacht	0,093	0,812	1,098
			Leeftijd	0,009	0,481	1,009
			Opleidingsniveau	0,035	0,878	1,036
			Aantal bezoeken	-1,295	0,000	0,274
			Motief	-0,015	0,891	0,985

Tabel 1: Significante variabelen uit Logistische Binaire Regressie met Bewustzijn Waddenzeegebied als afhankelijke variabele.

4.3.2 Waardering Unesco

De Nederlandse Waddenzeebezoeker ziet Unesco Werelderfgoed voornamelijk als een cultureel goed. Op de vraag: "Kunt u een voorbeeld noemen van een ander Unesco Werelderfgoed" gaf de respondent 59 keer een cultureel Unesco Werelderfgoed en 14 keer een natuurgericht Unesco Werelderfgoed aan (bijlage 6). Deze uitkomst komt overeen met de Unesco Werelderfgoedlijst (World Heritage Convention, 2017) waarbij zo'n 80% gelabeld is als cultureel- en een kleine 20% als natuurgericht Unesco Werelderfgoed (Unesco, 2016). In figuur 12 zijn de meest genoemde antwoorden weergegeven.

Daarnaast ziet de Nederlandse Waddenzeebezoeker veel meer plekken in Nederland als Unesco Werelderfgoed. Uit bijlage 6 blijkt dat men De Biesbos ook als onderdeel van Unesco Werelderfgoed beschouwt.

Plaats	Unesco Werelderfgoed	Aantal keer genoemd
1	Schokland (Nederland)	14
2	Kinderdijk (Nederland)	11
3	Amsterdamse Grachtengordel (Nederland)	9
4	Great Barrier Reef (Australië)	6
5	Piramides van Gizeh (Egypte)	3

Figuur 12: Voorbeeld Unesco Werelderfgoed.

Ondanks dat Unesco Werelderfgoed niet bij iedere Waddenzeebezoeker bekend is, waardeert de Waddenzeebezoeker het belang van de status als zeer belangrijk (4,22/5,0). Daarnaast blijkt dat de Waddenzeebezoeker het Waddenzeegebied als natuurgebied wil zien en niet als toeristische attractie. “Het Waddenzeegebied moet de natuurrijke waarden behouden en niet aanpassen of veranderen aan de menselijke voorkeuren” schreef een respondent. Waddenzeebezoekers willen niet dat het Waddenzeegebied meer wordt gepromoot (3,27/5,0) voor bijvoorbeeld toerisme, maar wel het Waddenzeegebied in combinatie met Unesco Werelderfgoed (3,73/5,0) (figuur 13).

Variabele	Waardering
Belang Waddenzeegebied als Unesco Werelderfgoed.	4,22/5,00
Belang Waddenzee meer gepromoot.	3,27/5,00
Belang Unesco Werelderfgoed meer gepromoot.	3,73/5,00

Figuur 13: SPSS Waardering Variabelen Descriptive Statistics.

4.4 Belang Unesco Werelderfgoedstatus

4.4.1 Belang

De respondenten (Natuurmonumenten en Waddenzee Werelderfgoed) geven aan dat over de Unesco Werelderfgoedstatus te gemakkelijk wordt gedacht. Waddenzee Werelderfgoed ziet de Werelderfgoedstatus als een bekroning voor decennialang werk met als doel het beschermen van de natuurwaarden en biodiversiteit. Natuurmonumenten vindt de Werelderfgoedstatus meer dan terecht. “Met het hebben van een Werelderfgoedstatus laat je de wereld zien dat we, niet alleen in Nederland maar ook in Duitsland en Denemarken, te maken hebben met een enorm bijzonder gebied” (Natuurmonumenten). De Unesco Werelderfgoedstatus is een diploma voor decennialang werk, maar volgens Natuurmonumenten is het ook een status waarvan de betekenis nog niet juist aan de bezoekers is overgebracht.

“Het is een bekroning. Een bekroning op de afgelopen decennia waarin de Waddenzee vanaf 1960 zou worden ingepolderd tot nu door drie landen gezamenlijk erkend gebied. Het is een erkenning voor de natuurwaarden en biodiversiteit.” (Waddenzee Werelderfgoed)

Ondanks dat het Waddenzeegebied voldoet aan drie Unesco Werelderfgoed criteria (World Heritage Center, 2014), is er sprake van lokaal draagvlak (Frey en Steiner, 2011). Waddenzee Werelderfgoed geeft aan dat het draagvlak juist aan het groeien is. Echter, is het wel de vraag of men beseft dat je er ook echt voorzichtig mee moet zijn naast trots en het waarderen van de bijzondere omgeving. Zoals Newsome et al. (2013) al aangaven, is een natuurgebied als Unesco Werelderfgoed zeer complex en beschikt het over meerdere belangen. Het is de invalshoek die je als organisatie neemt die kansen geeft maar ook beperkingen met zich meeneemt met uiteindelijk hetzelfde doel; het beschermen van de natuurwaarden en biodiversiteit. Natuurmonumenten vindt ondanks dat er veel samenwerking is, het Waddenzeegebied beter beschermd moet worden omdat er veel gevaren op de loer liggen.

Toerisme en economie kunnen negatieve gevolgen met zich meebrengen die het gebied aantasten. Het is de vraag hoe je met de toekomstige gevaren omgaat want je kunt niet terug. Waddenzee Werelderfgoed ziet het Waddenzeegebied als een kansrijk gebied waarbij een samenhang tussen natuur, economie, bezoekers en lokale bevolking mogelijk is. Vermarkten van het Waddenzeegebied en het liefst in combinatie met Werelderfgoed is zeer lastig omdat het versnipperd is, waarbij geld een rol speelt. Doordat er verschillende budgetten, meerdere belangen, veel samenwerking maar ook weer tegenstrijdige doelen zijn, is het Waddenzeegebied erg complex.

“Er wordt heel goed samengewerkt in het Waddengebied maar ook iedereen heeft zijn eigen koninkrijkjes. Daarnaast heeft ook iedereen zijn eigen zeggenschappen” (Waddenzee Werelderfgoed)

“Wat Unesco mij ook eigenlijk vertelt is dat je er trots op moet zijn, het is ook een soort van plicht om het goed te beheren. En wij zien ook, vanuit de coalitie, dat het beheer beter geregeld kan. Iedereen heeft zijn eigen postzegeltje.”(Natuurmonumenten)

4.4.2 Bewustzijn

Toerisme naar het Waddengebied wordt door beide beheerorganisaties niet gezien als een probleem. Natuurmonumenten en Waddenzee Werelderfgoed vinden het wel belangrijk dat je de bezoeker een bepaalde ervaring geeft en dat het gebied er niet onder lijdt. Het is van belang dat je de bezoeker een hogere kwaliteit geeft en hem of haar daarbij bewustmaakt van de bijzondere waarden van het Waddenzeegebied. Het is de bedoeling dat je de bezoeker van site-seeing naar site-visiting krijgt (Petr, 2009). Daarnaast zit je op het gebied van toerisme en promotie altijd in een tweestrijd. Je wilt mensen meer bewustmaken van de bijzondere natuurwaarden en laten zien wat er speelt, maar je wilt niet dat het Waddenzeegebied een toeristische attractie wordt die tot afbraak van de fysieke omgeving leidt (Smith, 2002).

“Wat wij wel willen is dat de mensen een hogere kwaliteit ervaren. Wij willen de mensen heel graag, ook al is het maar heel kort, ze bewustmaken van dit is een heel bijzonder natuurgebied. De kwaliteit moet omhoog en vooral meer inhoud krijgen.” (Natuurmonumenten)

Daarnaast is volgens Natuurmonumenten het bewustmaken van het Waddenzeegebied als Unesco Werelderfgoed geen makkelijke klus. De meeste bezoekers gaan naar het Waddenzeegebied voor het strand van de Noordzeekust en minder voor de biodiversiteit van de Waddenzee. Bezoekers zien de Waddenzee meer als een grijze plas water waar ze overheen moeten dan onderdeel van het Waddenzeegebied. Verder blijkt dat het Waddenzeegebied erg afhankelijk is van andere factoren zoals het weer en de periode. Waddenzee Werelderfgoed vindt dat je het Waddenzeegebied wel moet promoten als Unesco Werelderfgoed, maar het mag niet ten koste gaan van de exclusiviteit. Zo mag het logo van Werelderfgoed maar in beperkte mate worden gebruikt wat veroorzaakt wordt door de verschillende landen en invalshoeken.

“Wij in Nederland willen bijvoorbeeld dat het logo veel meer zichtbaar wordt. Mensen moeten het gaan herkennen als kwaliteitsmerk. Er moet een bepaalde rem opzitten dat niet iedereen het gebruikt.” (Waddenzee Werelderfgoed)

Tenslotte is het maar de vraag in hoeverre je het Waddenzeegebied wilt promoten. Waddenzee Werelderfgoed geeft aan dat het Waddenzeegebied niet zit te wachten op massatoerisme. Als het Waddenzeegebied enorm wordt gepromoot wat kan leiden tot massatoerisme, werkt de commercialisering negatief op het Waddenzeegebied. Daarnaast is het creëren van extra kwaliteit en bewustzijn enorm lastig bij massatoerisme. Commercialisering kan het belang en bewustzijn verminderen (Lennon en Foley, 2010).

5. Conclusie

Uit het theoretische kader en primaire data kunnen meerdere conclusies worden vastgesteld over de Nederlandse Waddenzeebezoeker en het Waddenzegebied als Unesco Werelderfgoed. De Nederlandse Waddenzeebezoeker ziet het Waddenzegebied als rustgevend en natuurrijk en ziet het Waddenzegebied voornamelijk als alleen de Waddeneilanden. Het Waddenzegebied is zeer in trek bij inwoners uit de noordelijkste provincies waarbij het model van Lee (2015) over dagjesmensen toepasbaar is. Daarnaast blijkt dat bezoekers het ervaren als een plek voor ontspanning waarbij er activiteiten worden ondernomen in de natuurrijke omgeving (Lindberg, 1991 en Strasdas, 2006). Bezoekers geven aan dat ze het Waddenzegebied zien als een natuurgebied en niet willen dat het een toeristische bezienswaardigheid wordt. Waddenzeebezoekers vinden dat het Waddenzegebied niet commerciëler moet worden omdat het dan ten koste gaat van de natuurlijke waarden en zal leiden tot fysieke afbraak (Smith, 2002).

De Nederlandse Waddenzeebezoeker blijkt zeer bekend te zijn met het Unesco Werelderfgoed waarvan meer dan de helft kennis heeft over het Waddenzegebied als Unesco Werelderfgoed. Deze uitkomsten komen overeen met de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE, 2016). De Waddenzeebezoeker ziet Werelderfgoed voornamelijk volgens de culturele kant waarbij menselijke handelingen zijn verricht en juist minder natuurgericht. Aangezien het Waddenzegebied bestaat uit een enorme oppervlakte, moet je het gaan beleven om bewustzijn te creëren. Zoals McGuinness (2017) beschreef is het een verzameling van ervaringen die zorgen voor een gehele beleving. Naast het weten wat er om je heen gebeurt, het zien wat er speelt en het vervolgens verwerken tot bewustzijn (Feinberg, 2016), blijkt dat het aantal bezoeken invloed heeft op het wel of niet weten van het Waddenzegebied als Werelderfgoed. Bezoekers die vaker het gebied hebben bezocht, waren meer bekend met de bijzondere Werelderfgoedstatus.

Beheerorganisaties geven aan dat de Unesco Werelderfgoedstatus een bekroning is van decennialang werk voor de biodiversiteit en natuurwaarden. Echter wordt daar door de Nederlandse bevolking te gemakkelijk over gedacht. Unesco geeft een status uit die gezien wordt als een diploma en erkenning voor de bijzondere unieke uitstaande universele waarde, alleen de betekenis komt nog niet goed over op de bezoeker. Namens Natuurmonumenten en Waddenzee Werelderfgoed wordt er geprobeerd de kwaliteit en het bewustzijn te vergroten. Op dit moment is er vooral sprake van site-seeing in plaats van site-visiting (Petr, 2009). Op het gebied van promotie van het Waddenzegebied als Werelderfgoed zit je in een tweestrijd. Je wilt mensen meer bewustmaken van de bijzondere natuurwaarden en laten zien wat er in het Waddenzegebied speelt, maar je wilt niet dat het leidt tot afbraak van de fysieke waarden. Een Werelderfgoedstatus is niet bedoeld als marketinginstrument hoewel het zeker in bepaalde mate onder de mensen moet worden gebracht (Buckley, 2014).

Tenslotte is het Waddenzegebied erg complex door de vele belangen en mogelijkheden. Een ingreep op economisch vlak heeft gevolgen voor de ecologie en andersom. Daarnaast is het ook maar de vraag wat je met de mogelijkheden en kansen wilt doen. Het gebruik maken van verkeerde vormen van marketing en commercialisering kan leiden tot andere vormen van toerisme waar het Waddenzegebied niet voor bedoeld is. Het enige wat wel vast staat is dat het belang van de natuur voorop staat en dat wij trots moeten zijn dat wij in Nederland zo'n bijzonder Unesco Werelderfgoed hebben.

Ondanks hierboven beschreven zal het in de toekomst toch mooi zijn als de Waddenzeebezoeker na een bezoek met meer kwaliteit en vooral meer bewustzijn het Waddenzegebied zal verlaten.

5.1 Reflectie

Naar aanleiding van dit onderzoek zijn er enkele punten die verbeterd kunnen worden. De uitkomsten uit de data zijn op momentopnames gebaseerd en daardoor beperkt. Personen die op een ander moment de overtocht zouden nemen, of zich op een andere plek in het Waddenzeegebied bevinden, kunnen een ander beeld hebben over het bewustzijn van het Unesco Werelderfgoed. Verder ben ik nadat de vragenlijsten waren afgenomen, een andere richting ingeslagen. Het was de bedoeling om verschillen tussen Ameland en Schiermonnikoog te bekijken. Echter bleek het geheel van het Waddenzeegebied interessanter. In plaats van het afnemen van interviews op de eilanden is er overgegaan op beheerorganisaties verbonden met het Waddenzeegebied. Verder ontbreekt in dit onderzoek een vraag hoe de Waddenzeebezoeker zelf de status en belang ervaart. Uit dit onderzoek blijkt dat de bezoeker het belangrijk vindt maar daar blijft het ook bij. Tenslotte ben ik benieuwd welke factoren het bewustzijn van de bezoeker kunnen vergroten. Uit dit onderzoek blijkt dat de bezoekers weinig verandering willen in het Waddenzeegebied.

5.2 Aanbevelingen

Om verder te bouwen op dit onderzoek, ben ik benieuwd of deze uitkomsten verschillen met andere bezoekers en perioden in het Waddenzeegebied. Uit dit onderzoek blijkt dat Waddenzeebezoekers grotendeels bewust zijn van de Unesco Werelderfgoedstatus, maar dat de status niet juist is overgebracht op de bezoekers. Ik ben benieuwd wat organisaties zoals Natuurmonumenten of Waddenzee Werelderfgoed gaan doen om het bewustzijn van de bezoeker te vergroten en de kwaliteit van de ervaring te verhogen. Ik denk dat er veel mogelijkheden zijn om het beter bij de bezoekers over te brengen, maar je wordt door de vele belangen en kansen ook beperkt. Tenslotte zou je op basis van dit onderzoek kunnen kijken of de Waddenzeebezoekers überhaupt een verandering willen in het Waddenzeegebied of dat zij voldaan zijn met het Waddenzeegebied als een geschikte omgeving voor ontspanning, recreatie en het genieten van de natuur.

6 Literatuurlijst

- Ashworth, G. J. & van der Aa, B.J.M. (2006). *Strategy and Policy for the World Heritage Convention: goals, practices and future solutions*. In: A. Leask and A. Fyall, eds. *Managing world heritage sites*. London: Elsevier, 147–159.
- Bazelmans, J. (2013) 'Waarde in meervoud: naar een nieuwe vormgeving van de waardering van erfgoed'. In: Cultureel erfgoed op waarde geschat: economische waardering, verevening en erfgoedbeleid, 13-24.
- Bazelmans, J., Meier, D., Nieuwhof, A., Spek, T., Vos, P., (2012). *Understanding the cultural historical value of the Wadden Sea region*. The co-evolution and society in the Wadden Sea area in the Holocene up until early modern times (11,700 BC-1800 AD): An outline, *Ocean & Coastal Management* 68, 114-126.
- Bertacchini E., Saccone D. (2012). *Towards a Political Economy of World Heritage*. *Cult. Econ.* 36, 327-352.
- Buckley, R. (2014). *The effects of World Heritage listing on tourism to Australian national parks*. *Journal of Sustainable Tourism*, 12(1), 70–84.
- CBS, (2015). *Vakanties op de Waddeneilanden*. Centraal Bureau voor de Statistiek. Den Haag/Heerlen. Geraadpleegd op 19 februari 2017.
- CBS, (2016). *1,3 miljoen toeristen op vakantie naar de Wadden*. Centraal Bureau voor de Statistiek. Den Haag/Heerlen. Geraadpleegd op 18 april 2017.
- Clifford, N., French, S. & Valentine, G. (2010). *Key methods in Geography*. Second edition. London: Sage.
- Common Wadden Sea Secretariat. (2013). *Protect and Prosper Nature Tourism in the Waddensea*. Duurzaam toerisme in de Waddenzee als werelderfgoedbestemming.
- Common Wadden Sea Secretariat. (2014). www.waddensea-worldheritage.org/nl/waddenzee-werelderfgoed. Geraadpleegd op 14 maart 2017.
- Feinberg T., E. (2016). *The Ancient Origins of Consciousness: How the Brain Created Experience*. Mit Press Ltd.
- Frey, B.S. & L. Steiner. (2011). *World Heritage List: does it make sense?* *International Journal of Cultural Policy*, 17(5), 555-573.
- Gregory, D., Johnston, R., Pratt, G., Watts, M.J. & Whatmore, S. (2009). *The dictionary of human geography*. 5e editie. Malden, MA: Wiley-Blackwell.
- Hesse-Biber, S. (2015). *Mixed-Methods Research: The thing-ness Problem*. *Qualitative Health Research* 2015, Vol. 25(6) Sage Publications, 775–788.
- Hight, M., A. (2013). *The Correspondence of George Berkeley*. Cambridge University Press.
- Jimura, T. (2011). *The impact of world heritage site designation on local communities – A 27 casestudy of Ogimachi, Shirakawa-mura, Japan*. *Tourism Management*, 32(2), 288-296.
- Kabat, P. et al. (2009). *Kennis voor een duurzame toekomst van de Wadden: Integrale Kennisagenda van de Waddenacademie*.
- Labadi, S. (2013). *Unesco, cultural heritage and outstanding universal value*. Walnut Creek, CA: Altamira Press.
- Lennon, J.J. & Foley, M. (2000). *Dark tourism: the attraction of death and disaster*. London: Continuum.
- Lee, S.K., Jee, W.S.F., Funk, D.C., & Jordan, J. (2015). *Analysis of attendees expenditure patterns to recurring annual events: examining the joint effects of repeat attendance and travel distance*. *Tourism Management*, 46, 177-186.
- Lindberg, K. (1991). *Policies Maximizing Nature Tourism Ecological and Economical Benefits*. Washington DC. World Resources Institute, 1-37.

- Maanen van, E.G.O.M. (2011). *Colonial heritage and ethnic pluralism: Its socio psychological meaning in a multiethnic community. The case of Paramaribo, Suriname*. Breda: NRIT Media.
- McGuiness, V. (2017). *Short-stop visitation in Shark Bay World Heritage Area: an importance-Performance Analysis*. Journal of Ecotourism. Volume 16 2017.
- McLafferty, S.L. (2010). *Conducting Questionnaire Surveys*. In N. Clifford, S. French & G. Valentine (Red.), *Key Methods in Geography*. London: SAGE Publications Ltd, 77-88.
- Nationaal Park Schiermonnikoog. (2014). *Concept beheerplan Natura 2000*.
- Unesco, (2016). *Nationale Unesco Commissie: de Waddenzee als erfgoed*. Geraadpleegd op 2 april 2017.
- Natuurmonumenten. (2017). <https://www.natuurmonumenten.nl/over-natuurmonumenten>. Geraadpleegd op 19 mei 2017.
- Newsome, D., Moore, S. A., & Dowling, R. (2013). *Natural area tourism: Ecology, impacts and management* (2nd ed.). Clevedon: Channel View.
- Petr, C. (2009). *Fame is not always a positive asset for heritage equity! Some clues from buying intentions of national tourists*. Journal of Travel & Tourism Marketing, 26(1),
- Prowad. (2013). *Protect and Prosper Nature Tourism in the Waddensea*. Duurzaam toerisme in de Waddenzee als werelderfgoedbestemming. Common Waddensea Secretariat. Wilhelmshaven.
- RCE. (2016). *Onderzoek Werelderfgoed in Nederland. Hoe bekend zijn de Nederlandse Werelderfgoederen onder het Nederlandse publiek, hoe worden ze gewaardeerd en in welke mate besteedt het onderwijs aandacht aan onze Werelderfgoederen*. Kantar Public. November 2016.
- Smith, A. J., Tuffin, M., Taplin, R. H., Moore, S. A., & Tonge, J. (2014). *Visitor segmentation for a park system using research and managerial judgement*. Journal of Ecotourism, 13(2-3), 93-109.
- Smith, M. (2002) *Issues in Cultural Tourism Studies*. London: Routledge
- Strasdas, W. (2006). *The Global Market for nature-based Tourism*. In Natural Heritage, Ecotourism and Sustainable Development. Eds H. Job and J. Li. Lassleben, Kallmünz, Germany, 55-64
- Tashakkori, A. (2009). *Foundations of Mixed Methods Research: Integrating quantitative and qualitative approaches in the social and behavioural sciences*. Londen: SAGE Publications
- Unesco Parijs. (2012). www.unesco.nl Geraadpleegd op 2 maart 2017.
- Unesco World Heritage Centre. (2012). *Operational Guidelines for implementation of the World Heritage Convention*.
- Unesco World Heritage Centre. (2014). Whc.Unesco.org/en/list/1314. Geraadpleegd op 1 maart 2017.
- Waddenzee Werelderfgoed. (2017). Foto Facebook: <https://www.facebook.com/waddenzeewerelderfgoed/photos/a.276707859441524.1073741828.276642712781372/276711282774515/?type=3&theater>
- Wade, R.H., (2011). *Emerging world order? From multipolarity to multilateralism in the G20, the World Bank, and the IMF*. *Politics & society*, 39 (3), 347-378.
- Williams, S. (2009). *Tourism geography: a new synthesis*. 2^e editie. Londen: Routledge.
- World Animal Protection. (2014). *Wildlife on a Tightrope: An overview of wild animals in entertainment in Thailand*.
- World Heritage Convention. (2017). *World Heritage Centre*. World Heritage List Nominations. United Nations.
- Wortelboer F.G. & Bischof B.G. (2012). *Scenarios as a tool for supporting policy-making for 28 the Wadden Sea*. *Ocean and Coastel Management*, 68, 189-200.
- Zanavi, D. (2010). *Phenomenological Approaches to Self-Consciousness*. The Stanford Encyclopedia of Philosophy. Winter 2010 Edition. Edward N. Zalta.

Bijlage 1: Vragenlijst

Beste respondent(e).

Voor u ligt een vragenlijst die ik heb opgesteld voor een onderzoek in het kader van mijn studie Sociale Geografie aan de Rijksuniversiteit Groningen. De vragenlijst bestaande uit achttien vragen richt zich op het bewustzijn van u, de Waddenzeebezoeker, over uw verblijf in het Waddenzeegebied. Hierbij wordt er extra aandacht besteed aan het Unesco Werelderfgoed. Het is de bedoeling dat u een cirkel aankruist die voor u van toepassing is. Daarnaast is het bij een aantal vragen de bedoeling dat u een waardering aangeeft; variërend van sterk oneens tot sterk eens. Alle antwoorden zullen anoniem verwerkt worden en alleen voor dit onderzoek worden gebruikt. U hoeft uw naam niet te vermelden.

Tijdsduur: 3 minuten

Eiland:

Waddenzeebezoeker:

1) Wat is uw geslacht?

- Man
- Vrouw

2) Wat is uw leeftijd?

.....

3) Wat zijn de vier cijfers van uw postcode?

.....

4) Wat is uw hoogst afgeronde opleiding?

- Middelbare school
- Middelbaar Beroeps Onderwijs
- Hoger Beroeps Onderwijs
- Wetenschappelijk Onderwijs(Universiteit)
- Anders,
Namelijk.....

5) Hoeveel keer heeft u één van de Waddeneilanden bezocht?

- 0 keer
- 1-5 keer
- 6-10 keer
- Meer dan 10 keer

6) Hoe lang gaat uw verblijf duren?

Ik verblijf ..... dag(en)

7) Met welk gezelschap reist u?

- Individueel
- Met partner
- Vrienden
- Familie
- Groepsreis
- Anders, namelijk.....

8) Wat is uw reismotief? (Meerdere antwoorden mogelijk).

- Ontspanning
- Werk
- Sport & Recreatie
- Wonen
- Cultuur/Natuur
- Erfgoed
- Anders, namelijk.....

9) Welke activiteiten onderneemt u tijdens uw verblijf?

.....

10) Welke woorden komen er bij u op als u aan het Waddenzegeebied denkt?

1.
2.
3.

Unesco Werelderfgoed:

11) Bent u bekend met het begrip Unesco Werelderfgoed?

- Ja
- Nee
- Deels

12) Wist u voor uw bezoek dat het Waddenzegeebied een Unesco beschermde Werelderfgoedstatus heeft?

- Ja
- Nee, ga verder met vraag 14.

13) Zo ja, hoe wist u dat?

- Vrienden
- TV-Reclame
- Ander Social Media
- Reisinformatie
- Anders, namelijk.....

14) Kunt u een voorbeeld geven van een ander Unesco Werelderfgoed?

- Ja, namelijk.....
- Nee
- Geen idee

15) Ik vind het belangrijk dat het Waddenzeegebied een Unesco Werelderfgoedstatus heeft.

Sterk Oneens	Oneens	Neutraal	Eens	Sterk Eens
☐	☐	☐	☐	☐

16) Ik vind dat het Waddenzeegebied meer gepromoot moet worden.

Sterk Oneens	Oneens	Neutraal	Eens	Sterk Eens
☐	☐	☐	☐	☐

17) Ik vind dat het Unesco Werelderfgoed meer gepromoot moet worden.

Sterk Oneens	Oneens	Neutraal	Eens	Sterk Eens
☐	☐	☐	☐	☐

18) Ik heb nog een aanbeveling voor het onderzoek namelijk:

.....

.....

.....

Einde vragenlijst

Hartelijk dank voor het invullen.

Bijlage 2: Interviewguide

Natuurmonumenten

Toestemming vragen voor het opnemen van het interview.

Introductie onderzoeker:

- Bram Dikkeschei, student Sociale Geografie en Planologie. Afstudeeronderzoek/Bachelor Waddenzeegebied en Unesco Werelderfgoed.
- **Aanleiding** van het interview: Onbekendheid Unesco Waddenzeegebied.
- **Doel** van het interview: Hoe kijken organisaties naar de onbekendheid, wat vindt men van de huidige staat/acties. Wat vinden organisaties van de status. Wat vinden organisaties van het bewustzijn en hoe kijken zij naar het belang.

Voorlopige resultaten:

- Vragenlijsten Schiermonnikoog en Ameland.
- **80%** van de respondenten gaven aan ooit gehoord te hebben van Unesco Werelderfgoed.
- **54%** van de Nederlandse Waddenzeebezoekers wist dat het Waddenzeegebied onderdeel is van Unesco Werelderfgoed.
- Respondenten zien erfgoed voornamelijk volgens de **culturele kant**. Gebouwen, centrum en beschadigd.
- **Erfgoed dicht bij huis**: Kinderdijk, Schokland, Biesbos.
- **Gemiddelde leeftijd** rond de 51 jaar.
- **Dagjesmensen**.
- Unesco **meer** promoten, Waddenzee **minder** promoten.
- Veel **onduidelijkheid**.

Introductie respondent:

- Zou u uzelf kunnen introduceren? (Naam, achtergrond en werk).
- Doorvraagvragen stellen op zijn antwoorden.
- Onderwerpen benoemen die nu aan bod komen: Unesco, Waddenzee en bewustzijn.

Unesco:

- Hoe is uw organisatie verbonden met erfgoed en toerisme?
- Hoe is uw organisatie verbonden met Unesco Werelderfgoed zelf?
- Bent u tevreden met de huidige staat van het Unesco Werelderfgoed? Waarom wel/niet?
- Vindt u het belangrijk dat Unesco Werelderfgoed leidt tot meer toerisme en inkomsten?

Waddenzee:

- Hoe is Natuurmonumenten verbonden met de Waddenzee of uzelf?
- Wat vindt u van het Waddenzeegebied in de huidige staat? Hoe kijkt Natuurmonumenten naar het Waddenzeegebied?
- Ziet u een verandering over de afgelopen jaren of juist in de nabije toekomst? Toeristen richting de Wadden?

Bewustzijn:

- Waar staat volgens u het Waddenzeegebied als Unesco Werelderfgoed voor?
- In hoeverre promoot Natuurmonumenten het Waddenzeegebied?
- Wat vindt u van de rol van Unesco als het gaat om bekendheid Waddenzeegebied?
- Waar zou het aan kunnen liggen dat Unesco Werelderfgoed deels onbekend is in Nederland?

Afsluiting:

- Bedanken voor het interview.
  - Mogelijke op- of aanmerkingen.
-

Bijlage 3: Interviewgide Waddenzee Werelderfgoed

Toestemming vragen voor het opnemen van het interview.

Introductie onderzoeker

- Bram Dikkeschei, student Sociale Geografie en Planologie. Afstudeeronderzoek/Bachelor Waddenzeegebied en Unesco Werelderfgoed.
- **Aanleiding** van het interview: Onbekendheid Unesco Waddenzeegebied
- **Doel** van het interview: Hoe kijken organisaties naar de onbekendheid, wat vindt men van de huidige staat/acties. Wat vinden organisaties van de status. Wat vinden organisaties van het bewustzijn en hoe kijken zij naar het belang.

Voorlopige resultaten

- Vragenlijsten Schiermonnikoog en Ameland.
- Interview Natuurmonumenten.
- **80%** van de respondenten gaven aan ooit gehoord te hebben van Unesco Werelderfgoed.
- **54%** van de Nederlandse Waddenzeebezoekers wist dat het Waddenzeegebied onderdeel is van Unesco Werelderfgoed.
- Respondenten zien erfgoed voornamelijk volgens de **culturele kant**. Gebouwen, centrum en beschadigd.
- **Erfgoed dicht bij huis**: Kinderdijk, Schokland, Biesbos.
- **Gemiddelde leeftijd** rond de 51 jaar.
- **Dagjesmensen**
- Unesco **meer** promoten, Waddenzee **minder** promoten.
- Veel **onduidelijkheid**.

Introductie respondent:

- Zou u uzelf kunnen introduceren? (Naam, achtergrond en werk).
- Doorvraagvragen stellen op zijn antwoorden.
- Onderwerpen benoemen die nu aan bod komen: Unesco, Waddenzeegebied, bewustzijn en belang.

Unesco:

- Wat vindt u van de Unesco Werelderfgoedstatus voor het Waddenzeegebied?
- Waar vindt u Unesco Werelderfgoed voor staan?
- Wat vindt u van de rol van Unesco in het Waddenzeegebied?

Waddenzeegebied:

- Vindt u dat er voldoende lokaal draagvlak is in het Waddenzeegebied?
- Hoe kijkt u naar de stroom toeristen naar het Waddenzeegebied?
- Hoe kijkt u naar de naamsbekendheid en promotie van het Waddenzeegebied als Unesco Werelderfgoed?

Bewustzijn en belang:

- Zijn Waddenzeebezoekers bewust van het Waddenzeegebied als Unesco Werelderfgoed?
- Hoe kijkt u naar de huidige situatie?
- Waar ligt het volgens u aan dat het Waddenzeegebied als Unesco Werelderfgoed nog deels onbekend is?

Afsluiting:

- Bedanken voor het interview.
  - Mogelijke op- of aanmerkingen.
-

Bijlage 4: Transcript Natuurmonumenten

Natuurmonumenten

Dinsdag 2 mei 2017

Korte bespreking naar aanleiding van de informatie in de ruimte.

Posters aan de muur en informatieboekje op tafel.

.....

Respondent: "Als natuurbeheerders hebben wij gezegd dat de Waddenzee enorm belangrijk is voor Nederland. Nederland is een delta en het Waddengebied is eigenlijk het meest ongestoorde natuurgebied wat we hebben. Het is wel heel erg in cultuur gebracht. Als je bijvoorbeeld kijkt naar de vogels die heen en weer vliegen en in de Waddenzee eten halen voordat ze doorvliegen voor het overwinteren of broedgebied of de vissen die vroeger de Zuiderzee inzwommen, zwommen volgens de rivieren weer in. Dat kan nu niet meer door de Afsluitdijk. Qua *swimway* en *flyway* is de Waddenzee eigenlijk het prachtigste natuurgebied en belangrijkste natuurgebied van Nederland en daarom is het ook niet voor niets dat het Werelderfgoed die wedstrijd heeft gewonnen."

.....

Respondent: "Omdat wij die wedstrijd hebben gewonnen. Je krijgt dan ook een prijs, maar die prijs krijg je pas als je een goed plan indient. Dus nu wordt er een plan gemaakt."

Interviewer: "Namens Natuurmonumenten?"

Respondent: "Namens alle indieners van die wedstrijd."

Respondent: "Ja, daar zitten wij onder andere bij ja. En daar is qua marketing nu een heel plan voor gemaakt voor de Waddenzee. Als je internationaal de Waddenzee aantrekkelijk wilt maken voor toeristen, wat zijn dan onze sterke punten."

.....

Begin Interview Natuurmonumenten:

.....

Interviewer: "Dus alles wat met water te maken heeft, heeft u een link mee?"

Respondent: "Ja. Maar je ziet dus ook dat Natuurmonumenten, als je het nou echt hebt wat hebben wij in bezit, dan valt het wel mee. (**Laat afbeelding zien**). Zoals dit deel de Schorre. Ja daar doen we eigenlijk weinig mee. Maar vorig jaar hebben wij bijvoorbeeld Griend hersteld..... Ook vooral bezig met mensen bewust maken van hoe bijzonder het is dat we de Waddenzee hier voor de kust hebben en waarom dat zo belangrijk is. Maar qua Werelderfgoed? Ik zeg het er wel altijd bij, maar die term van Werelderfgoed is niet zo goed geladen. Omdat het is van hele bijzondere biologische waarde, de Waddenzee. Terwijl mensen, wat ook blijkt uit jouw onderzoek, het als cultuur zien. Dat erfgoed altijd cultureel is, dat het is gemaakt door mensen. De Waddenzee is ook een cultuurlandschap, wordt heel veel geboerd, maar de vogels die daar komen en daarom ook die status. Want kijk, we kunnen daar heel veel verkeerd doen. Maar wij hebben er niet voor gekozen dat de vogels en vissen daar komen."

Interviewer: "Dus mens en natuur samen in één gebied?"

Respondent: "Ik probeer vooral het bewustzijn te kweken. Dus alles wat wij namens Natuurmonumenten doen, probeer ik altijd na te denken van wat is nou goed voor de natuur in de Waddenzee en wat kunnen we daar uithalen."

.....

Interviewer: "Toen ik op jullie site keek, was ik verbaasd van het aantal leden die verbonden zijn met Natuurmonumenten."

Respondent: "Ja dat zijn op dit moment zo'n 700.000 ofzo. Ik dacht dat wij na de ANWB de grootste zijn van Nederland."

.....

Interviewer: "Werkt u samen aan andere projecten?"

Respondent: "Ja er zijn allerlei verschillende projecten aan het spelen. Bijvoorbeeld Natuurmonument vindt het heel belangrijk dat er een herstel komt in de Waddenzee van zeegras. Zeegras....."

.....

Respondent: "Het is daarnaast ook erg moeilijk om te communiceren over een zee. Want veel mensen zien het ook als een barrière en niet als uhm, een bron van de natuur."

.....

Interviewer: "Hoe is uw organisatie verbonden met erfgoed en toerisme?"

Respondent: "Nou wat ik bijvoorbeeld net zei, wij hebben namens Natuurmonumenten meegedaan aan die wedstrijd, samen met Staatsbosbeheer en andere organisaties. Zo zijn wij daaraan verbonden. Hebben allerlei samenwerkingsverbanden. Het zit soms op beheerniveau en soms juist op provinciaal niveau."

Interviewer: "En met Unesco zelf?"

Respondent: "Unesco zelf is een organisatie die alleen een status uitdeelt. Nou Nederland, alsjeblieft, dit vinden wij een belangrijk iets en hier heb je een status. Maar het is aan jullie om dat goed te organiseren, het in stand houden van. Wij gaan na een tijdje wel kijken of jullie het nog verdienen."

Interviewer: "Maar het is dus niet dat jullie namens Unesco het in dezelfde staat willen houden?"

Respondent: "Nou wij willen natuurlijk dat het zo blijft, maar natuurlijk dat het juist verbetert. Want anders zouden wij bijvoorbeeld niet dat project met zeegras doen."

.....

Respondent: "Wij hebben ook nog een ander project genaamd, volgens mij ook met de RUG en dat project heet Waddensleutels. En daar is allerlei onderzoek naar gedaan over de Waddenzee. En als je nu zou vragen; willen wij terug of willen wij nou juist vooruit, we kunnen nooit terug. **(Laat afbeelding zien)**. Dit is de dwarsdoorsnede, je kunt twee kanten op. Het liefst willen wij naar hogere biodiversiteit. Meer grote vissen. Nu hebben wij allerlei kleinere. Maar als we doorgaan hoe het nu gaat, dan ga je juist achteruit. Je houdt dan waarschijnlijk dezelfde biomassa, maar veel meer verkrabbing. Schaaldieren gaan het redden. De grote vissen en zoogdieren en roggen, die, die krijg je dan niet. Die zijn juist kwetsbaar. Dat komt door de grote visserij."

Respondent: "Maar wij weten ook dat je nooit terug kunt naar vroeger, maar het is de vraag welke richting je opgaat. En wij zijn met verschillende instanties daarover aan het praten. Wij hebben ons in een coalitie geplaatst. Zijn zeven belangengroepen voor de natuur. En als er dan gesproken moet worden over de natuur. Met bijvoorbeeld de provincie, de overheid, met grote fabrieken. Dan zeggen we binnen de coalitie, wie gaat het doen? Wie heeft de juiste capaciteit en dan worden wij als organisatie een stuk sterker."

.....

Interviewer: "Wat vindt u van de huidige staat? Waar we nu staan?"

Respondent: "Wij vinden dat die Werelderfgoedstatus natuurlijk meer dan verdiend is. Die is heel belangrijk want daarmee kun je zeggen van, hallo Nederland en wereld. Dit is een heel belangrijk natuurgebied. Maar wij vinden als beheerders dat het veel beter beschermd mag worden. Er zijn veel gevaren in toerisme, economie en mijnbouw. Wij vinden bijvoorbeeld dat er helemaal geen goede mijnbouwwet is. Dat je zomaar zout mag winnen en de staatsecretaris zegt; Ja sorry er is geen wet die zegt dat ik deze vergunning niet mag geven maar ik kan eigenlijk niks anders. Nou dan is het toch niet goed geregeld in Nederland?"

.....

Interviewer: "Dus eigenlijk zijn er veel gevaren die het Waddenzeegebied kunnen aantasten?"

Respondent: "Ja er zijn veel gevaren of potentiële gevaren die het Waddenzeegebied kunnen aantasten. En wij gaan voor de natuur natuurlijk. Het is niet zo dat wij zeggen van vissers mogen niet vissen. Als je op een duurzame manier vist, dan zou het best kunnen. Maar wij vinden nu dat de vissers, nou het gaat eigenlijk om het beleid en dat is voor mij moeilijk. Want kijk ik zit niet aan tafel met de staatsecretaris. Maar wij werken samen met andere organisaties om ervoor te zorgen dat de Waddenzee blijft zoals die is en om in de toekomst te verbeteren."

.....

Interviewer: "Wat vindt u van het toerisme naar de Wadden?"

Respondent: "Nou dat is een ander, je zit altijd op een wip. Want dat zeggen mensen in je onderzoek ook. We vinden het goed dat het een status heeft, maar willen het niet drukker hebben. En wij als Natuurmonumenten zien. Als je mensen wilt raken in hun hart. Als je ze wil betrekken. Dan moet je ze wel de beleving oplaten doen."

Interviewer: "Dus je moet ze ervaring en beleving oplaten doen?"

Respondent: "Ja dus dat moet je ook als Natuurmonumenten of Staatsbosbeheer. We vinden toerisme goed en vinden ook dat mensen moeten komen. Maar wij vinden het niet goed dat mensen dingen doen die zorgen dat soorten naar beneden gaan".

Interviewer: "Dus je vindt het wel goed dat mensen er naartoe gaan, maar willen niet dat het het gebied aantast en negatieve gevolgen heeft."

Respondent: (laat afbeelding zien) "Wij hebben op dit eilandje een huisje en op dit eilandje broeien veel vogels en daarnaast wordt 90 procent van alle zeehonden hier geboren. Maar omdat dit precies langs die geul ligt, heb je ook veel mensen die hier droogvallen. Overtijd heet dat. Omdat wij vrijwilligers hebben verwelkomen we ze, maar leggen ze dan wel uit dat ze daar beter niet kunnen komen. Het is een artikel 20-Gebied en dat is door de overheid bepaald. Er is geen geld voor om deze mensen tegen te houden. Die zeer goed werk doen, maar die kunnen er niet veel aan doen. En wij als Natuurmonumenten hebben vrijwilligers....."

Wij noemen dat het gastheerschap. Welkom dat u hier bent, maar kijk daar staan de paaltjes."

.....

Interviewer: "We hebben al deels antwoord op de vraag, maar ziet u een verandering ten opzichte van bijvoorbeeld tien jaar terug?"

Respondent: "Tien jaar terug zaten we er nog niet. En toen was er wel veel verstoring. En toen zag je dat alle vogels toen omhoog vliegen. Nu houden we het jaarlijks bij en zie je dat de laatste tijd veel minder tot geen verstoring meer."

Interviewer: "Dus jullie aanwezigheid heeft een positieve invloed?"

Respondent: "Ja en de mensen vinden het ook nog eens leuk dat wij daar zitten. Je kan zo dus ook werken aan het bewustzijn. Dus we zeggen van leuk dat u er bent, u ziet daar en daar de volgende vogels en hier is een speciaal stukje voor grote sterren. Wat je dus eigenlijk doet is het bewustzijn creëren."

.....

Interviewer: "Zien jullie het ook als promotie? Om het populairder te maken voor de bezoeker?"

Respondent: "Op de richel is het niet de bedoeling om het populairder te maken. Maar wij proberen wel de mensen te laten zien, kijk het kost ons geld en dit doen we ermee. En wij willen onze leden die ons geld geven laten zien waar ze het in investeren. En dat is nog best moeilijk ook. Je wilt het aan de andere kant ook niet promoten. Want dan denken de mensen bijvoorbeeld op Vlieland van kijk we gaan daarnaartoe om te partyen. Dat komt ook in je onderzoek naar voren. Je wilt de mensen laten zien wat je doet, je wilt ze het laten beleven. Maar aan de andere kant wil je ook geen partycenter van maken want dan gaat het kapot."

.....

Interviewer: "Dus jullie willen niet per se meer mensen naar de Wadden?"

Respondent: "Nee, maar wat wij wel willen is dat de mensen een hogere kwaliteit ervaren. Want nu gaan heel veel mensen naar Terschelling en zitten daar in een huisje en gaan naar het strand. Maar kijk eigenlijk zou je heel graag die mensen een keertje, ook al is het maar heel kort, dit is een heel bijzonder natuurgebied. De kwaliteit moet omhoog en vooral meer inhoud krijgen. En daarnaast is het belangrijk dat het ook in het belang van die natuur wordt bekeken."

.....

Interviewer: "Deze vraag hebben we al deels besproken, maar in hoeverre promoot Natuurmonumenten de Wadden?"

Respondent: "Dat is heel verschillend. Wij promoten het zelf niet heel erg heb ik het idee. Wij laten het onze leden wel zien wat we doen. We helpen vooral anderen."

Interviewer: "Dus jullie hebben meer een rol van assisteren?"

Respondent: "Ja dat denk ik eigenlijk wel want wij laten veel toe en helpen anderen zoals wadlopen toentertijd op Texel."

.....

Interviewer: "Wat vindt u van de rol van Unesco op het gebied van promotie?"

Respondent: "Nou ik vind het op dit moment nog hol. Dat komt vooral op de manier waarop je het krijgt. Het is eigenlijk gewoon een status dat aangeeft hoe belangrijk het is. En wij als Nederland hebben niet echt door wat het nou daadwerkelijk betekent. De waarde/merk is nog niet geladen. Je denkt vast wel het is belangrijk maar je weet niet wat het echt betekent. Ondernemers als hotels en bootjesverhuurders zouden daar bijvoorbeeld veel meer aan kunnen doen."

Interviewer: "Dus dat de kwaliteit ook daar omhoog gaat?"

Respondent: "Ja, dat is eigenlijk wel het uiteindelijke doel. Ik stel mij voor dat we voor de hele Waddenzee, voor ondernemers, bezoekerscentra, gidsen en scholen zorgen dat mensen veel beter op de hoogte zijn waarom het zo belangrijk is."

.....

Interviewer: "Waar vindt u dat de Waddeneilanden nou echt voor staan?"

Respondent: "Nou ik denk toch meer voor het Noordzeestrand en niet zozeer de Waddenkant. Terwijl wanneer je het hebt over de natuur, dan is toch de Waddenkant van de eilanden veel interessanter. De mensen aan de binnenkant is echt de natuurliefhebber, en misschien een klein beetje kort door de bocht. De mensen aan de buitenkant is toch meer de oppervlakkige bezoeker. Die willen naar het strand en uitwaaien. Het Waddenzegebied is geen op zichzelf staand systeem. Elke keer met vloed stroomt er water richting het gebied en de rivieren horen daar ook bij."

.....

Interviewer: "Waar zou het aan kunnen liggen dat het Waddenzegebied als Unesco Werelderfgoed nog deels onbekend is?"

Respondent: "Waar het aan zou kunnen liggen? Poeh geen idee..... Kijk een status als bij het Great Barrier Reef of Grand Canyon zorgt er wel voor van goh, dat wil ik even zien. Dat moet ik ook even beleven, je moet er wel naar toe kunnen. Maar een zee, je kunt eigenlijk niet zoveel, zoals duiken, maar je kunt wel wadlopen. Maar eigenlijk is dat heel bijzonder, je moet daar een goede conditie voor hebben. Je kunt het niet heel makkelijk organiseren. Je bent afhankelijk."

Interviewer: "Wadlopen is dus wat het bewustzijn kan vergroten?"

Respondent: "Ja maar alleen bij een deel. Je kunt het zien als een piramide. De basis, Dat zijn heel veel gezinnen, we willen makkelijk, niet te ver en deze mensen gaan niet wadlopen. Maar dat hoeft ook niet. Maar je hebt ook mensen die aan het topje zitten, die krijgen bijvoorbeeld een hele bijzondere ervaring. Maar wat we wel zien, die grote brede onderkant, het bewustzijn daarvan. Dat bewustzijn wordt nog niet goed aangesproken."

Interviewer: "Dus je wilt eigenlijk het puntje vergroten?"

Respondent: "Ja eigenlijk wel, maar niet dat iedereen bijvoorbeeld gaat wadlopen, want dat is ook weer enorm verstorend. Je moet het sowieso zien als een piramide. Ja je moet of het puntje groter maken, maar eigenlijk de kwaliteit, de inhoud breder willen maken."

.....

Respondent: "Wat Unesco mij ook eigenlijk vertelt is dat je er trots op moet zijn. Het is ook een soort van plicht om het goed te beheren. En wij zien ook, vanuit de coalitie, dat het beheer beter geregeld kan. Iedereen heeft zijn eigen postzegeltje."

.....

Respondent: "Als je bijvoorbeeld een piramide hebt, kijk je kunt er even langs, maar bij de Waddenzee is het echter anders, want het is tijdsafhankelijk. Het is veel moeilijker dan een dorpje met een straatje."

Bijlage 5: Transcript Waddenzee Werelderfgoed

Waddenzee Werelderfgoed
16 mei 2017

Korte introductie over de voorlopige resultaten

Respondent: "Bij ons promotiefilmpje zag je ook het Great Barrier Reef en de Grand Canyon en voor ons was dat het bewijs van wij horen hier dus ook thuis."

Begin interview Waddenzee Werelderfgoed

Interviewer: "Zou u iets kunnen vertellen over uw functie, wat u doet?"

Respondent: "Ik ben aanjager van het Waddenzee Werelderfgoed. Het is in 2012 of 2013 begonnen. De Waddenzee is in 2009 Werelderfgoed geworden en daar waren we natuurlijk met z'n allen heel blij mee. Toen is het stil geworden rondom het Waddenzeegebied. Op de achtergrond gebeurde er nog wel wat, maar de mensen in de regio wisten niet wat ze met het Werelderfgoed konden doen of moesten doen. Ik keek naar ondernemers of het VVV-kantoor en wat zou je er bijvoorbeeld mee kunnen doen. Toen besloot men van we hebben eigenlijk iemand nodig die de boel kan coördineren."

Interviewer: "En daar bent u voor gekozen?"

Respondent: "Ja ik ben dan als aanjager voor gekozen dat we er meer mee moeten doen. Ik ben begonnen met een analyse van wat is nou de huidige situatie. Want kijk, je kunt wel bedrijven stimuleren om er iets meer mee te doen, maar als de mensen het niet weten. Dat is de eerste belangrijke stap. Je moet het eerst uitdragen zodat de ondernemers weten van wat kun je er nou precies mee doen. Als het niet bij de mensen leeft dan heeft het ook niet zoveel zin. Mensen zeggen van ja het is een mooi gebied. De speciale waarde van het gebied kennen ze dan bijvoorbeeld niet."

Interviewer: "En dat is uw rol?"

Respondent: "Ja dat doe ik namens de overheid in het Waddengebied, gemeente, provincie en Ministerie van Economische Zaken."

.....

Interviewer: "Wat vindt u van de Unesco Werelderfgoedstatus voor het Waddenzeegebied?"

Respondent: "Het is een bekroning. Een bekroning op de afgelopen decennia waarin de Waddenzee vanaf 1960 zou worden ingepolderd tot nu door drie landen gezamenlijk erkend gebied. Het is een erkenning voor de natuurwaarden en biodiversiteit."

Interviewer: "En dit is de uiteindelijke bekroning?"

Respondent: "Tot nu toe wel maar we willen het natuurlijk op bepaalde punten verbeteren en ook zorgen dat economie en natuur samen kunnen gaan. Dat is natuurlijk de uitdaging."

.....

Respondent: "Kijk ik ben geen natuurman maar voor mij kan de Waddenzee een stuk rijker. Meer biodiversiteit en soorten die terug kunnen komen zoals bijvoorbeeld zeegras. Ik denk dat de situatie nog een stuk beter kan maar op dit moment is die al best goed. Het belangrijkste is dat men bewust wordt van het Waddenzeegebied en dat we er goed op moeten passen."

....

Interviewer: "Waar vindt u dat de Unescostatus zelf voor staat?"

Respondent: "De status van Unesco is volgens mij gewoon een diploma. Ze houden een oogje in het zeil en stellen natuurlijk vragen. Als er mensen klagen, moeten ze eerst klagen in Nederland maar

daarna kunnen ze ook naar Unesco zelf. Het mooie van de Unescostatus is, of naja wat we kregen was dat ze zich zorgen maakten hoe toerisme ontwikkelde in het Waddengebied. Dus toen hebben we met de andere landen een strategie ontwikkeld. De strategie is eigenlijk dat drie landen samen zeggen van wij willen op deze manier omgaan met de Waddenzee en toerisme. Wij willen dat de lokale bevolking van profiteert en dat de natuur natuurlijk verbetert."

.....

Interviewer:" Hoe kijkt u zelf naar toerisme in het Waddenzeegebied?"

Respondent:" Kijk de Waddeneilanden, 90% die daarnaar toe gaat zijn strandtoeristen. Die komen niet eens voor het Werelderfgoed. Ik ben daarom ook wel benieuwd naar de resultaten. Kijk het is natuurlijk een soort van bezoekersmotief..... Kijk ik woon zelf op Ameland en zie dan ook mensen de Waddenzeedijk over fietsen. Maar hoe ze het beleven dat weet je natuurlijk niet. We hebben de bezoekers zelf ook een vragenlijst opgestuurd via de mail, heb jij waarschijnlijk ook wel gehad. Daar konden de mensen aangeven waarom ze naar de eilanden kwamen en strand was daar wel het belangrijkste maar natuur scoorde ook goed..... Een van de dingen waar wij ons bijvoorbeeld op richten is dat de eilanden meer kwaliteit kunnen krijgen en de kuststrook een goede beleving geeft voor toerisme. Daar is wel ruimte voor."

Interviewer:" Richting de eilanden?"

Respondent:" Nee, nee vanaf de Waddenkust het wad beleven. Kijk de Waddenzee heeft twee kanten, de eilanden en de wal."

.....

Interviewer:" Vindt u dat er voldoende lokaal draagvlak is voor het Waddenzeegebied?"

Respondent:" Ja, er is voldoende draagvlak maar ik geloof niet dat iedereen, lokaal beseft dat je er voorzichtig mee moet zijn, niet per se trots. De link met Unesco Werelderfgoed en lokaal draagvlak ligt er niet zo zeer op. De connectie hebben de mensen nog niet echt gemaakt in hun hoofd maar het wordt wel steeds beter. Als je de lokale bevolking zou vragen over de Waddenzee, zullen weinig mensen aangeven richting de Unesco Werelderfgoed kant. Die link kan dus beter."

.....

Interviewer:" Deze vraag heeft weer betrekking op het toerisme. Hoe kijkt u naar de stroom toeristen naar de Waddeneilanden over de afgelopen jaren?"

Respondent:" Ja, maar dat is anekdotisch en kun je moeilijk conclusies aan binden. Ik hoor echter wel steeds meer andere talen. Daarnaast vooral veel jonge mensen wat denk ik deels ook te maken heeft met de opleidingen hier in het Noorden. Er is denk ik wel een verschuiving te vinden."

.....

Interviewer:" Hoe kijkt u naar de naamsbekendheid en promotie?"

Respondent:" We hebben net een onderzoek gedaan, die moet jij denk ik wel even hebben, over de bekendheid van het Unesco Werelderfgoed. Het is voor ondernemers erg moeilijk om de erfgoedstatus tastbaar te maken. Je hebt dus hele duidelijke ondernemers die gebruik ervan maken, denk aan wad excursies of zeehondentochten. Daar is het heel makkelijk voor. Maar als je een restaurant hebt, is dat veel moeilijker en daar ook iets mee te doen. Daarnaast doen wij heel moeilijk over het logo. Het logo is zwaar beschermd."

Interviewer:" Als je naar de Waddeneilanden gaat, heb je ook zo'n bord. Veel van de respondenten wisten dat niet."

Respondent:" Hebben zij hun ogen dicht ofzo. Kijk die grote borden langs de snelweg vallen wel goed op maar die kleinere borden die vallen niet genoeg op klopt."

Interviewer:" Wat vindt u van de promotie?"

Respondent:" Dat kan bijvoorbeeld veel beter alleen het probleem is, is dat er niet echt een budget is. Er is geen budget voor dus we kunnen niet zomaar wat van bekend maken. We hebben wel een boel ondernemers en VVV die er iets kunnen uithalen om te promoten en dat gebeurt."

.....

Interviewer:“ Denkt u dat de bezoekers bewustzijn van het Waddenzeegebied als Unesco Werelderfgoed?”

Respondent:“ Nee de meesten hebben daar geen beeld bij. Wij zouden wel graag deze mensen willen bekendmaken met het Werelderfgoed en wat misschien nog veel belangrijker is dat ze weten van he, dit is een uniek gebied en daar moeten we voor zorgen. Mensen moeten met meer kennis het Waddengebied verlaten. De mensen komen grotendeels voor het strand maar als ze wat hebben opgedaan met het Werelderfgoed is dat toch fijn en daarnaast creëer je ambassadeurs voor het Waddengebied en krijg je ook meer draagvlak.”

Interviewer:“ En hoe vindt u dus dat draagvlak?”

Respondent:“ Kijk het Waddenzeegebied heeft gewoon een enorme gunfactor. Zoutwinning en gaswinning is dus nog een discussiepuntje. Kijk de wetgeving is wel goed alleen het Waddenzeegebied is heel onvoorspelbaar. Bij de zoutwinning gaan allemaal wetenschappers kijken naar wat de effecten zijn en dan komt er iets uit. Ik zeg niet dat het onschadelijk is maar dat het niet enorme schade met zich meeneemt, hoewel de Waddenvereniging dat bijvoorbeeld niet wil. Daar zit ook beetje het verschil in.”

.....

Respondent:“ Er wordt heel goed samengewerkt in het Waddengebied maar ook iedereen heeft zijn eigen koninkrijkjes. Daarnaast heeft ook iedereen zijn eigen zeggenschappen. Als je kijkt naar de economische kant om het goed te vermarkten is dat nog heel versnipperd.

Vermarkten is lastig omdat iedereen zijn eigen budget heeft. Ze willen het Waddenzee goed naar voren laten komen en liefst ook als Werelderfgoed. We praten over de eilanden, de zee en het vaste land..... De kust is best slecht ontwikkeld. De kuststreek is slecht ontwikkeld, er zijn daar juist veel problemen. Er is sprake van ontvolking, jeugd trekt weg, ontgroening. Je moet banen creëren voor jongeren.”

Interviewer:“ En dat is dus een groot probleem?”

Respondent:“ Dat is dus een reden om goed te investeren. De eilanden hebben ook hetzelfde probleem. Veel jongeren trekken niet terug omdat ze geen goede baan kunnen vinden. Er is weinig kwaliteit voor de jongeren te vinden. Je ziet daarnaast wel veel mensen forenzen naar de eilanden. Dat is wel gigantisch.”

Interviewer:“ Waar ligt het volgens u aan dat het Waddenzeegebied best onbekend is bij de bezoeker?”

Respondent:“ Kijk dat is niet helemaal waar. Ze weten dat het Waddenzeegebied bestaat, ze weten dat dat er is. Maar het probleem is dat ze het nog niet echt beleven. Men gaat er nu overheen. Het is een zee waar ze overheen gaan naar de eilanden. De eilanden is voor de bezoeker het belangrijkste. Een mogelijkheid is dus om het verhaal ervan te vertellen. Er is nog geen goed bezoekerscentrum om de mensen op de Waddeneilanden te krijgen. Je hebt bijvoorbeeld wel voor de inpoldering of de kweldering. Maar het is allemaal kleinschalig. Je moet echt iets groters, steviger neerzetten en wij moeten dat in de vermarkting duidelijk maken.”

.....

Interviewer:“ Jullie willen dus dat mensen het meer gaan beleven dan alleen zien.”

Respondent:“ Ja,ja,ja,ja. Het meer beleven en zichtbaar maken, daar gaat het om. Vanochtend heb ik op Facebook even live gegaan om te laten zien hoe traag de boot bewoog.”

....

Interviewer:“ Ziet u ook negatieve gevolgen voor de promotie? In mijn gekozen literatuur staat bijvoorbeeld dat meer toeristen zou lijden tot negatieve gevolgen voor het natuurgebied.”

Respondent:“ Ja dat kan natuurlijk. Daarom werken we ook samen met natuurorganisaties aan zonerings. Op dit moment is dat goed geregeld.”

....

Respondent:“ Je hebt natuurlijk altijd toeristen die zich niet aan de regels houden, maar die zullen er altijd zijn. Daarnaast zijn het denk ik eerder de lokale bewoners die zich niet aan de regels houden. Ik maak me daar niet echt zorgen om. Maar als er een keer wel iets gebeurt, moet je daar wel meteen op afdraan.”

Interviewer:“ vindt u ook dat de ondernemers goed inspelen op de wensen van de bezoeker?”

Respondent:“ Ja opzich wel. Niet echt op het Werelderfgoed. Je zou volgens mij wel meer arrangementen kunnen aanbieden waarbij het erfgoed meer betrokken wordt. Daarnaast zie ik op sites wel dat het heel slecht is geregeld. Aan de ene kant snap ik dat ook weer wel. Ik snap dat ze het niet gebruiken.”

Interviewer:“ Waarom is dat logo zo goed beschermd?”

Respondent:“ Dat heeft te maken met de inzichten van de drie landen. Die verschillen deels van elkaar. We hebben echt iets unieks in handen en als je dat overal toestaat, laat je de waarde devalueren. Wij in Nederland willen bijvoorbeeld dat het logo veel meer zichtbaar wordt. Mensen moeten het gaan herkennen als kwaliteitsmerk. Het moet een bepaalde rem opzitten dat niet iedereen het gebruikt. Je mag het gebruiken maar vaak wel onder bepaalde voorwaarden. Het commerciëler maken is heel moeilijk omdat er verschillen zijn in inzichten.”

.....

Interviewer:“ Jullie komen de beheerders tegemoet?”

Respondent:“ We proberen wel maar houden ons meestal aan wat is afgesproken met de andere landen. Onze rol is vooral motiveren en daarbij ook faciliteren. Kijk ik ben aanjager en probeer mensen samen te brengen en ze een schop onder de kont te geven.”

Respondent:“ Je moet daarnaast ook de status van Werelderfgoed beschermen. Je moet niet te snel overal de status van Werelderfgoed aangeven. Bij sommige werelderfgoederen vraag ik me af van is dit nou echt zo super speciaal? In de meeste gevallen denk ik toch van mwaa. Ieder mens is uniek en ieder plaatsje is uniek. Je moet de exclusieve status behouden. Het verhaal dat het speciaal maakt, moet belangrijker en bekender worden.”

Respondent:“ De status van Unesco Werelderfgoed is ook dat het bewijst dat de bescherming goed geregeld is. Er zullen altijd mensen zijn die aangeven dat dat niet zo is maar wat mij betreft is dat op orde.”

Respondent:“ Er is veel mogelijk maar je moet goed overleggen met organisaties waar en hoe. Wij zitten niet te wachten op een grote groep touringcars die even snel langsgaan. Wij willen dat de mensen meer beleven. Dat ze met een andere gedachte weggaan. Het nadeel van die touringcars is dat het ook niks bijdraagt aan de lokale economie. Het mooiste zou zijn dat ze ook iets teruggeven aan de lokale bevolking. Ze krijgen van ons de beleving en het zou netjes zijn als ze ook iets achterlaten.”

Bijlage 6: Voorbeelden Waddenzee Werelderfgoed

Ameland

Naam	Aantal	Cultuur/ Natuur
Schokland	7	Cultuur
Kinderdijk	6	Cultuur
Grachtengordel Amsterdam	5	Cultuur
Great Barrier Reef	4	Natuur
Plitvice Meren	2	Natuur
Piramides Egypte	2	Cultuur
Acropolis	2	Cultuur
Pompeï	2	Cultuur
Centrum Tallinn	1	Cultuur
Grand Canyon	1	Natuur
Brugge	1	Cultuur
Centrum Venetië	1	Cultuur
Toren van Pisa	1	Cultuur
Amazonegebied	1	Natuur
Verona	1	Cultuur
Centrum Napels	1	Cultuur
Auschwitz	1	Cultuur
Palmyra Syrië	1	Cultuur
Dolomieten	1	Natuur
Biesbos	5	-
De Camarque	1	-
Bourtange	1	-
Lauwersmeer	1	-
Zeevloek Faro	1	-
Eierbal	1	-
Hondsrug	1	-
Eifeltoren	1	-
Veenhuizen	1	-
Drentsche-Aa	1	-

Schiermonnikoog

Naam	Aantal	Cultuur/ Natuur
Schokland	7	Cultuur
Kinderdijk	5	Cultuur
Amsterdamse Grachtengordel	4	Cultuur
Brugge	2	Cultuur
Grand Canyon	2	Natuur
Great Barrier Reef	2	Natuur
Geirangerfjord Noorwegen	1	Natuur
Piramides Egypte	1	Cultuur
Belforten België	1	Cultuur
Cinque Terre	1	Cultuur
Machu Picchu	1	Cultuur
Baeza Spanje	1	Cultuur
Centrum van Rome	1	Cultuur
De Beemster	1	Cultuur
Van Nelle fabriek	1	Cultuur
Chinese Muur	1	Cultuur
Piramides Mexico	1	Cultuur
Eifeltoren	2	-
Biesbos	2	-
Anne Frank Huis	1	-
Hondsrug	1	-
Zaanse Schans	1	-
Hunnebedden	1	-
Drentsche Heuvelrug	1	-
IJsland	1	-
De Weerribben	1	-
Drentse AA-gebied	1	-
Deltawerken	1	-

Bijlage 7: Afkomst Respondenten

Schiermonnikoog:

Provincies	Aantal Respondenten
Friesland	15
Groningen	22
Drenthe	12
Overijssel	7
Gelderland	4
Utrecht	4
Noord-Holland	5
Flevoland	1

Ameland:

Provincie	Aantal Respondenten
Friesland	23
Groningen	15
Drenthe	5
Overijssel	7
Gelderland	12
Utrecht	3
Flevoland	1
Noord-Holland	2
Zuid-Holland	1